

PROGRAM RAZVOJA EVROPSKE OMLADINSKE KARTICE (EUROPEAN YOUTH CARD) 2025-2027

RADNA VERZIJA

16.12.2024

Sadržaj:

UVOD.....	2
Usklađenost sa nacionalnim politikama	5
Međunarodne obaveze Crne Gore	9
Pravni okvir	15
Mladi i rodna ravnopravnost	15
Mladi i životna sredina	16
Postignuti rezultati u prethodnom periodu sprovođenja javne politike (2022-2024)	17
ANALIZA STANJA	20
Mobilnost mladih.....	25
Informisanost mladih	30
Karijerni razvoj mladih	35
Razvoj EYC programa na nacionalnom i lokalnom nivou.....	39
Digitalizacija	43
FINANSIJSKI OKVIR ZA SPROVOĐENJE PROGRAMA.....	48
NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJA	49
EVALUACIJA.....	50
INFORMACIJA ZA JAVNOST O CILJEVIMA I OČEKIVANIM UČINCIMA PROGRAMA U SKLADU SA KOMUNIKACIONOM STRATEGIJOM VLADE CRNE GORE	51

UVOD

Program razvoja Evropske omladinske kartice (European Youth Card - EYC) 2025-2027 (u daljem tekstu: **EYC Program**), predstavlja drugi strateški dokument usvojen od strane Vlade Crne Gore, sa osnovnim ciljem nastavka uspješnog razvoja i implementacije strateških rješenja započetih u okviru prvog ovog tipa Programa razvoja Evropske omladinske kartice (EYC) za period 2022-2024.

EYC Program je izrađen od strane inter-resorske radne grupe sastavljene od osam članova, pri čemu je obezbijeđena ravnopravna zastupljenost u broju muškaraca i žena kao članova radne grupe (četiri muškarca-četiri žene).

Evropska omladinska kartica (u daljem tekstu: **EYC**) je jedina zvanična i besplatna benefit kartica, podržana od strane Ministarstva sporta i mladih, koja od 2018. godine doprinosi boljim uslovima života mladih, njihove mobilnosti, informisanju, umrežavanju sa vršnjacima na lokalnom, nacionalnom i evropskom nivou, podsticanju finansijske i digitalne pismenosti, kao i smanjenju nezaposlenosti mladih u našoj zemlji.

Proces upravljanja Evropskom omladinskom karticom (EYC) pripada Evropskoj omladinskoj kartičarskoj asocijaciji (European Youth Card Association - EYCA),¹ koja predstavlja neprofitnu nevladinu organizaciju koja okuplja više od 40 organizacija članica koje distribuiraju EYC karticu za preko 8.7 miliona mladih ljudi u više od 36 zemalja širom Evrope. Sve organizacije članice su posvećene promovisanju mobilnosti mladih, individualno i kolektivno, kao i učešća aktivnog građanstva i zdravog načina života među mladima, kako bi se ostvarila vizija Evropske omladinske kartičarske asocijacije (u daljem tekstu: **EYC Asocijacija**) o Evropi u kojoj su svi mladi ljudi mobilni i aktivni. EYC Asocijacija predstavlja institucionalnog partnera Savjeta Evrope i u ovom svojstvu učestvuje u sprovođenju programa rada Parcijalnog sporazuma o mobilnosti mladih putem omladinske kartice, koji je osnovan 1991. godine.² Kao članica Savjeta Evrope (SE), Crna Gora je 2006. godine, nakon obnove nezavisnosti, pristupila Parcijalnom sporazumu o mobilnosti mladih.

EYC Asocijacija svoje planirane aktivnosti realizuje kroz mrežu organizacija članica u svakoj zemlji/regiji u kojoj je predstavljena (nevladine organizacije, vladine institucije, fondacije i sl.), koje promovišu projekat Evropske omladinske kartice (EYC) i pružaju benefite mladim ljudima u različitim oblastima.

U prvih 30 godina rada, na evropskom nivou, EYC Asocijacija je uspostavila blisku saradnju sa institucijama kao što su Savjet Evrope (SE) i Evropska komisija (EK) sa ciljem da podstakne dalji razvoj omladinske politike na evropskom nivou i pruži rješenja na aktuelne izazove koji utiču na mlade ljude. Pored navedenih partnera, EYC Asocijacija je uspostavila partnerstva i sa sledećim institucijama:

- Evropskim parlamentom,
- Evropskim omladinskim forumom,
- Evropskom studentskom karticom,
- EuroDesk,
- ERYICA,
- CSR Evropa.

¹ Evropska asocijacija omladinskih kartica, <https://www.coe.int/en/web/youth/eyca>

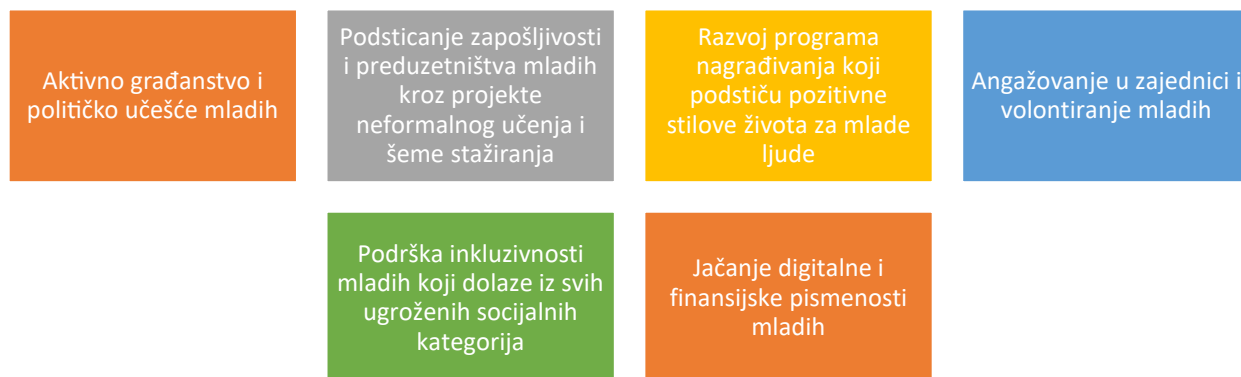
² Parcijalni sporazum o mobilnosti mladih, <https://rm.coe.int/pa-on-youth-mobility-through-youth-card-serbian/16809ce047>

Evropska omladinska kartica (EYC) u Evropi predstavlja snažan alat za podršku mladima u njihovom ličnom i profesionalnom razvoju, koji svim mladim ljudima mlađim od 30-35 godina daje pristup popustima i pogodnostima za prevoz, smještaj, kulturu, edukaciju, sport, zabavu, proizvode i usluge širom EYC mreže u više od 36 evropskih zemalja. Jedan od elemenata koji čine EYC jedinstvenim alatom je činjenica da je jednako usmjerena na srednjoškolce, studente i sve mlade ljude do navedene starosne granice i kao takva predstavlja pravu omladinsku karticu u njenom punom smislu.

U Crnoj Gori, EYC predstavlja međunarodno priznatu benefit karticu za mlade uzrasta 13-29 godina, koji imaju mogućnost da besplatno koriste više od 250 popusta, na više od 600 prodajnih mjesta.

Kartica predstavlja važno sredstvo za fizičku i društvenu mobilnost mladih, koja ne nudi samo benefite koje pomažu mladima da uštede i reinvestiraju u svoj lični razvoj, već povezuje mlade ljude sa raznim profesionalnim mogućnostima. S druge strane, EYC Program obezbjeđuje kanale komunikacije, omogućavajući kreatorima javnih politika da mladima pruže informacije i da se direktno angažuju u kreiranju politika i programa koji su značajni za unaprijeđenje društvenog položaja mladih ljudi.

Pored popusta i pogodnosti, organizacije članice širom Evrope rade na tome da korisnicima kartica ponude različite projekte i programe. Glavne programske oblasti uključuju:

Grafik br. 1: Glavne EYC programske oblasti

Kada govorimo o Crnoj Gori, na osnovu Parcijalnog sporazuma, vodeći se ključnim principima mobilnosti, aktivizma i umrežavanja mladih na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, Ministarstvo sporta i mladih je od aprila 2018. godine počelo s pružanjem kontinuirane podrške implementaciji projekta Evropske omladinske kartice (EYC). Na osnovu potpisanog Ugovora o saradnji iz 2021. godine, nosilac licence za realizaciju projekta na teritoriji Crne Gore i punopravna članica EYC Asocijacije je Ministarstvo sporta i mladih, a isključivi implementator - partner projekta na nacionalnom nivou je NVO Centar za omladinsku edukaciju iz Podgorice.

Ključna ciljna grupa za koju je namijenjena EYC su mladi ljudi starosne dobi od 13 - 29 godina koji žive u Crnoj Gori. U tom pogledu, važno je ukazati na najvažnije zainteresovane strane za sprovođenje projekta EYC kartice u Crnoj Gori:

Grafik br. 2: Ključne ciljne grupe javne politike

Ministarstvo sporta i mladih pruža redovnu finansijsku i nefinansijsku podršku projektu i strateški učestvuje i pomaže dugoročni razvoj projekta Evropske omladinske kartice (EYC), te uspostavlja snažnu vidljivost i dodatnu referentnost u okviru svih aktivnosti sa različitim partnerima. Projektni tim čine predstavnici Ministarstva sporta i mladih, odnosno Direktorat za mlade i saradnju sa NVO i rukovodstvo Ministarstva sporta i mladih, odnosno NVO Centar za omladinsku edukaciju koji je implementator projekta Evropske omladinske kartice (EYC) u Crnoj Gori.

Podrška Ministarstva sporta i mladih se primarno ogleda u realizaciji sledećih aktivnosti:

Finansijska podrška

- Plaćanje godišnje članarine ka EYC Asocijaciji,
- Plaćanje dijela troškova za potrebe dijela lica angažovanih na projektu Evropske omladinske kartice (EYC) u NVO Centar za omladinsku edukaciju,
- Štampa minimum 5.000 fizičkih kartica i flajera u cilju dalje distribucije ka korisnicima širom Crne Gore koji posjećuju Omladinski centar u Podgorici;
- Plaćanje mjesečnog redovnog tehničkog održavanja veb sajta i mobilne aplikacije.

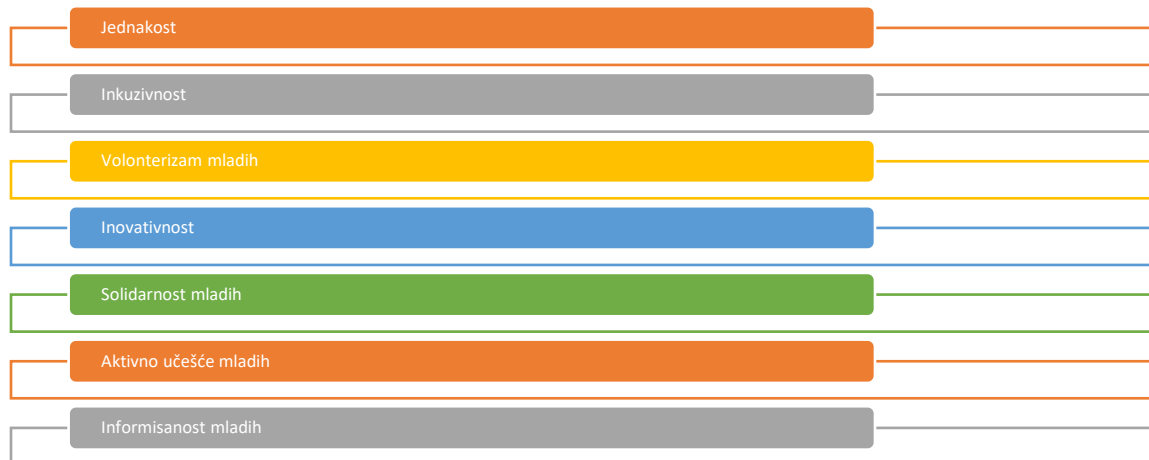
Nefinansijska podrška

- Obezbeđivanje kancelarije za tim NVO Centar za omladinsku edukaciju, kao implementatora projekta Evropske omladinske kartice (EYC),
- Komunikacija sa državnim i lokalnim institucijama u cilju uključivanja još većeg broja subjekata koji će kroz povlašćene cijene pružiti podršku mladim ljudima u Crnoj Gori.

Do sada, u Crnoj Gori je distribuirano preko 84.000 besplatnih fizičkih ili digitalnih EYC kartica širom 25 crnogorskih gradova, a potvrda kvalitetnog rada došla je i od strane drugih EYC članica iz Evrope - projektni tim je do sada četiri puta nagrađivan evropskim priznanjem “EYCA Excellence Award” za najbolju implementaciju projekta na prostoru Evrope. Podatak o broju do sada distribuiranih EYC kartica je posebno značajan, posebno ako se uporedi sa krajem 2021. godine, kada je bilo distribuirano 20.630 kartica.

Broj distribuiranih EYC kartica u periodu 2018-2024	
2021	2024
20.122 EYC kartica	84.066 EYC kartica

Uzimajući u obzir prethodno navedeno, važno je istaći set principa na kojima je zasnovan projekat Evropske omladinske kartice (EYC), koji istovremeno predstavljaju i osnovne postulate omladinskih politika u Crnoj Gori:

Grafik br.3: EYC principi

U sledećem potpoglavlju pružen je prikaz usklađenosti Programa sa najvažnijim nacionalnim javnim politikama.

Usklađenost sa nacionalnim politikama

Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore (SPRV 2023-2027)³

EYC Program je usklađen sa Srednjoročnim programom rada Vlade Crne Gore 2023-2027, primarno u dijelu koji se odnosi na razvoj strateškog i zakonskog okvira omladinskih politika, koji stavlja akcenat na unaprijeđenje institucionalnog okvira u oblasti planiranja, kreiranja i sprovođenja omladinske politike sa fokusom na stvaranje fleksibilnijih uslova za učešće i mobilnost mladih na nacionalnom i lokalnom nivou, gdje je jedan od najznačajnijih primjera upravo razvoj programa Evropske omladinske kartice (EYC). U tom pogledu, potrebno je posebno istaći Cilj 17: Zdravi pojedinac je zalog za budućnost, u okviru kog je ključni akcenat stavljen na povećanje broja korisnika/ca besplatne Evropske omladinske kartice (EYC) koja pruža benefite za mlade, i to:

Indikator učinka	Polazna vrijednost (2023)	Prelazna vrijednost (2025)	Prelazna vrijednost (2026)	Ciljna vrijednost (2027)
------------------	---------------------------	----------------------------	----------------------------	--------------------------

³ Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore, <https://www.gov.me/dokumenta/61a462bd-eb20-478c-b0ae-c7cb6312e817>

Broj korisnika/ca besplatne Evropske omladinske kartice (EYC) koja pruža benefite za mlade	55 000 Izvor verifikacije: Izveštaj o realizaciji Programa razvoja Evropske omladinske kartice (EYC), Izveštaj o realizaciji Programa rada MSM.	65 000 Izvor verifikacije: Izveštaj o realizaciji Programa razvoja Evropske omladinske kartice(EYC), Izveštaj o realizaciji Programa rada MSM	75 000 Izvor verifikacije: Izveštaj o realizaciji Programa razvoja Evropske omladinske kartice(EYC), Izveštaj o realizaciji Programa rada MSM	80 000 Izvor verifikacije: Izveštaj o realizaciji Programa razvoja Evropske omladinske kartice(EYC), Izveštaj o realizaciji Programa rada MSM
---	--	--	--	--

S obzirom da je već u 2024. godini dosegnut broj od 80,000 distribuiranih EYC kartica, očekivanje je da će do kraja realizacije ovog Programa biti ostvarena i premašena postavljena vrijednost za 2027. godinu, u SPRV-u.

Reformska agenda Crne Gore 2024-2027⁴

Cilj Reformske agende Crne Gore je da se iskoriste podsticaji Evropske unije dostupni kroz Instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan, radi sprovođenja ključnih reformskih mjera u oblastima od strateškog značaja za ubrzanje ekonomskog rasta i konvergencije sa zemljama Evropske unije. Mladi ljudi iz Crne Gore predstavljaju jednu od ključnih ciljnih grupa Agende, posebno u oblastima koje se odnose na zapošljavanje mladih, mobilnost i digitalizaciju. Kroz razvoj konkretnih aktivnosti koje će unaprijediti položaj mladih u navedenim oblastima, EYC Program će pružiti značajan doprinos implementaciji Reformske agende i puta Crne Gore ka Evropskoj uniji.

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine⁵

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (NSOR), predstavlja jedan od krovnih strateških dokumenata koji dugoročno definiše osnovne pravce razvoja Crne Gore. Politike vezane za mlade predstavljaju jedan od najvažnijih segmenata NSOR-a, zbog čega je važno ukazati da je predmetni program razvijen i usaglašen s mjerama, aktivnostima i indikatorima zastupljenim u NSOR-u, gdje se posebno ističu:

- U okviru mjere koja se odnosi na smanjenje nivoa migracija, zastupljen je indikator koji ukazuje na potrebu konstantnog rasta broja mladih koji se usavršavaju u inostranstvu, a zatim zapošljavaju u Crnoj Gori. Indikator je u potpunosti usaglašen s osnovnim prioritetima EYC Programa definisanim u okviru potrebe jačanja mobilnosti i zapošljavanja mladih u Crnoj Gori.
- Unaprijeđenje obrazovne i naučne komponente u visokom obrazovanju, kroz usaglašavanje sistema visokog obrazovanja sa potrebama društva i tržišta rada, čime se kontinuirano utiče na smanjenje nezaposlenosti mladih, predstavlja jednu od osnovnih mjera NSOR-a koja je veoma blisko povezana s ciljevima razvoja EYC programa.

⁴ Reformska agenda 2024-2027, <https://www.eu.me/download/1696/crna-gora-i-eu/31923/reformska-agenda-crne-gore-2024-2027.pdf>

⁵ Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine, <https://www.gov.me/dokumenta/67dc487e-097d-41d2-8fd5-7827a19a1f5a>

Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2024-2027⁶

Mladi su u ovom dokumentu prepoznati kroz Poglavlje 26 - Obrazovanje i kultura, u okviru kojeg su planirane obaveze Ministarstva sporta i mladih u odnosu na strateški i zakonodavni okvir. Akcenat je na izmjenama i dopunama Zakona o mladima, koje imaju značajan uticaj na sprovođenje projekta Evropske omladinske kartice (EYC). Mladi su prepoznati i kroz poglavlje koje se odnosi na višekorisničke prioritete kroz IPA II Erasmus+, primarno kroz:

- Dimenziju za mlade,
- Povećanu uključenost teško zapošljivih grupa na tržište rada kroz inovativne mjere zapošljavanja, gdje su jedna od ključnih grupa na koje će biti stavljen focus upravo mladi ljudi .
- Povećanu socijalnu inkluziju u lokalnoj zajednici ugroženih grupa, uključujući djecu i omladinu kroz razvoj inovativnih lokalnih socijalnih usluga (grant šema).

Strategija regionalnog razvoja 2023-2027⁷

Usklađenost EYC Programa sa strategijom regionalnog razvoja ogleda se primarno kroz Operativni cilj 2.2., koji se odnosi na povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti, u okviru kojeg su mladi prepoznati kao posebna kategorija za koju je neophodno kreirati posebne setove mjera i aktivnosti. Strategija za mlade kroz operativne ciljeve za ostvarenje međuresornog doprinose poboljšanju položaja mladih takođe predviđa neophodnost kreiranja aktivnosti koje će dovesti do povećanja zapošljivosti mladih.

Strategija za mlade 2023-2027⁸

EYC Program je u potpunosti komplementaran i usklađen sa Strategijom za mlade 2023-2027, kao ključnim nacionalnim strateškim dokumentom u okviru omladinskih politika. Primarna usklađenost se ogleda sa sledećim reformskim rješenjima Strategije, i to:

- **MJERA 1.5: Razviti programe mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore:** Kako bi se obezbijedila podrška razvoju unutrašnje kohezivnosti, te podrška razvoju regionalne saradnje i evropskim integracijama, potrebno je razviti programe individualne i grupne mobilnosti mladih unutar i van Crne Gore i povećati broj mladih ljudi koji koriste te mehanizme. Kako bi se to postiglo, neophodno je razviti adekvatnije programe za mobilnost mladih unutar Crne Gore (u saradnji sa sektorima prosvjete i kulture), odnosno unaprijediti organizovanje obrazovnih interkulturalnih, sportskih, kulturnih razmjena mladih iz tri regije. Takođe, potrebno je unaprijediti informisanje mladih i roditelja o postojećim programima mobilnosti (EYC kartica, Regionalna kancelarija za saradnju mladih, Erasmus+) i o korisnosti tih programa i prilika za mlade, i to, prije svega u okviru programa omladinskih servisa (mjere 1.2 i 1.4).

Poseban akcenat je na pitanju mobilnosti mladih, jer je ovo upravo oblast koju je potrebno u kontinuitetu pratiti, kako bi se utvrdili trendovi i osmišljavale relevantnije aktivnosti. Tako je potrebno kreirati mehanizme za praćenje broja mladih koji koriste programe mobilnosti i utvrditi efekte korišćenja

⁶ Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2024-2027, <https://www.gov.me/dokumenta/29349d74-d332-498c-9927-3fac36e454a1>

⁷ Strategija regionalnog razvoja 2023-2027, <https://www.gov.me/dokumenta/4b0f63fd-e49d-4f0c-9f09-99426dc8d51b>

⁸ Strategija za mlade 2023-2027, <https://www.gov.me/dokumenta/c27c88df-e903-422d-b789-379490c307cf>

programa mobilnosti, te razviti instrument za evidenciju i podršku mladima koji uče u inostranstvu, radi reintegracije na tržište rada, obrazovni proces i druge procese po povratku u Crnu Goru. U skladu sa identifikovanim potrebama, moguće je i organizovanje redovnog konkursa za programe interkulturalnog učenja i mobilnosti mladih (partnerske projekte iz različitih regija/gradova/govornih područja) unutar Crne Gore (dio aktivnosti 1.5.2.3).

Nacionalna strategija zapošljavanja 2021–2025⁹

U dijelu politika koje se odnose na jačanje nivoa zaposlenosti mladih ljudi u Crnoj Gori, osnovni prioritet EYC Programa se ogleda u daljem snaženju konkurentnosti i socijalnoj koheziji, posebno u dijelu razvoja znanja i vještina na svim obrazovnim nivoima u cilju stvaranja povoljnijih prilika za mlade ljude. S tim u vezi, kao poseban operativni cilj ističe se potreba za kreiranjem znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba. Na taj način će biti stvoreni uslovi za unaprijeđenje ponude rada i kvalifikacija, adresirajući strukturne slabosti u sistemu obrazovanja i obuka, naročito imajući u vidu nezaposlenost mladih i dugoročnu nezaposlenost. Posebno je značajno istaći usklađenost predmetnog programa s pokazateljima učinka u strateškom dokumentu koji se odnose na smanjenje NEET populacije u Crnoj Gori na 15% do kraja 2025. godine. Takođe, akcenat je i na povećanje nivoa kreditiranje mladih u biznisu i definisanju novih programa za zapošljavanje mladih, što je u skladu s planiranim ciljevima programa razvoja Evropske omladinske kartice.

Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026¹⁰

EYC Program je usklađen sa predmetnom strategijom u dijelu koji se odnosi na uspostavljanje sistema podrške za sticanje digitalnih znanja i vještina. S tim u vezi, značajno je ukazati na razvoj aktivnosti koje se odnose na unaprijeđenje digitalnih vještina, koji je usklađen s vizijom razvoja EYC Programa u oblasti digitalizacije. Pored razvoja digitalnih vještina, Strategija digitalne transformacije teži uvođenju i promociji sve većeg broja e-usluga, u cilju digitalizacije pristupa i korišćenja javnih usluga, među kojima su, prirodno, prepoznati i mladi ljudi. Pored toga, Strategijom se predviđa ulaganje u nove generacije mladih ljudi koji stiču formalno obrazovanje u oblasti IT-a. U tom smislu, EYC Program targetira digitalizaciju kao jedno od ključnih pitanja, odnosno prisustvo u svim oblastima dokumenta, i kroz svoje napore će doprinijeti promociji vrijednosti i vizije Strategije digitalne transformacije Crne Gore.

Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021-2025¹¹

EYC Program prepoznaje rodnu ravnopravnost kao jedan od ključnih prioriteta Programa, što znači da je pitanje rodne ravnopravnosti prepoznato kao sveprisutno pitanje kroz sve strateške oblasti. U tom smislu, Program će posebno obratiti pažnju na uključivanje mjera i aktivnosti usmjerenih ka rodnoj ravnopravnosti, i uložiti dodatne kapacitete u promovisanje rodne ravnopravnosti prilikom sprovođenja EYC Programa.

⁹ Nacionalna strategija zapošljavanja 2021–2025, <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2022/02/predlog-nacionalne-strategije-zaposljavanja-2021-2025-s-predlogom-akcionog-plana-zaposljavanja-za-2021-godinu.pdf>

¹⁰ Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026, <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2022/02/strategija-digitalne-transformacije-sa-ap-1.pdf>

¹¹ Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021-2025, <https://www.gov.me/dokumenta/41e3ee6a-757a-4684-9763-9fee5e933afd>

Međunarodne obaveze Crne Gore

Parcijalni sporazum o mobilnosti mladih putem Evropske omladinske kartice(EYC)¹²

Kao što je i ranije ukazano, Parcijalni sporazum predstavlja osnovu za funkcionisanje EYC kartice, koji sadrži prioritete i ciljeve kako omladinskog sektora, tako i Savjeta Evrope u cjelini. Osnovni ciljevi sporazuma su:

- Sprovođenje projekta Evropske omladinske kartice (EYC)
- Unaprijeđenje postojećih i razvoj novih omladinskih politika u državama članicama Savjeta Evrope

Radni program Parcijalnog sporazuma sprovodi se u saradnji sa EYC Asocijacijom. Cilj ovog dokumenta je razvoj programa Evropske omladinske kartice (EYC), posebno na evropskom nivou i u najboljem interesu mladih, radi olakšavanja njihove mobilnosti, kao i pristupa različitim robama i uslugama neophodnim za njihov lični i kulturni razvoj. Sporazum stavlja poseban akcenat na prednosti koje će se mladim ljudima dati u okviru partnerstva Evropske omladinske kartice (EYC) sa javnim i privatnim, nacionalnim i međunarodnim organizacijama, posebno u oblastima transporta, stanovanja, osiguranja, sportskih, kulturnih, edukativnih, rekreativnih događaja, itd.

Važno je ukazati da sporazum ističe potrebu promovisanja i pružanja informacija na temu EYC kartice mladim ljudima zainteresovanim za prilike koje im pruža mobilnost, kao i pružanje informacija za donosiocje političkih i ekonomskih odluka koje su od značaja za mlade ljude.

Predmetni strateški dokument je u potpunosti usklađen sa ciljevima i prioritetima koji se žele ostvariti kroz sprovođenje samog sporazuma, primarno kroz dalji razvoj i unaprijeđenja omladinskih kartica i benefita koje one donose mladim ljudima u Crnoj Gori.

Strategija razvoja Evropske omladinske kartice (EYC) za period 2021-2025¹³

EYC Program je u potpunosti usklađen sa međunarodnom Strategijom razvoja Evropske omladinske kartice (EYC) 2021-2025, sa posebnim akcentom na digitalizaciju, prilagođavanje usluga korisnicima kartice, maksimiziranje upotrebe tehnologije, podsticanje inovacija, uticaj na javne politike i posvećenost održivosti.

Strategijom je definisan ključni cilj koji se ogleda u izgradnji Evrope u kojoj su svi mladi ljudi mobilni, aktivni i povezani, odnosno Evrope u kojoj se mladi ljudi podržavaju da putuju, uče, rade, volontiraju i značajno učestvuju i doprinose svojim zajednicama.

Strateški ciljevi EYC Asocijacije su:

- Više od 20 miliona korisnika kartice u Evropi,
- Mladi koriste EYC karticu u cilju većeg pristupa informacijama, putovanjima, školovanju i zaposlenju,
- Mladi u Evropi su uključeni u procese planiranja javnih politika.

¹² Parcijalni sporazum o mobilnosti mladih, <https://rm.coe.int/partial-agreement-on-youth-mobility-through-the-youth-card-leaflet-mon/1680a3c7c2>

¹³ Strategija razvoja Evropske omladinske kartice (EYC), <https://www.eyca.org/news/eyca-adopts-its-four-year-strategic-plan>

Četiri osnovna stuba na kojima je zasnovan doprinos EYC kartice razvoju politika u državama u kojima se implementira ovaj projekat:

❖ MOBILNOST

U okviru oblasti mobilnosti poseban značaj je stavljen na definisanje Evropske platforme za mobilnost, koja zajedno sa zaključenjem Parcijalnog sporazuma o mobilnosti kroz Evropsku omladinsku karticu (EYC) i Parcijalnog sporazuma o kulturnim rutama teži jačanju nivoa mobilnosti mladih kroz korišćenje EYC kartice.

❖ VOLONTIRANJE

Evropska omladinska kartica (EYC) pruža doprinos razvoju volonterizma mladih kroz programe Erasmus+ Volontery European Solidarity Corp učesnici i Erasmus+ volonterske nagrade.

❖ EYC PARTNERSTVO ZA REGIONALNU MOBILNOST NA ZAPADNOM BALKANU

Poseban akcenat je na jačanju partnerstva sa omladinskim organizacijama na Zapadnom Balkanu. Kroz promovisanje korišćenja Evropske omladinske kartice (EYC) i stvaranje uslova za veći nivo regionalne mobilnosti mladih ljudi.

❖ GRAĐANSKO UČEŠĆE

U narednom periodu potrebno je dodatno ojačati učešće i doprinos mladih u razvoju politika na nivou cjelokupne Evrope, gdje primarni značaj pripada Konferenciji za budućnost Evrope. Takođe, akcenat je i na razvoju anti-diskriminacionih kampanja, jačanju učešća mladih u procesima donošenja odluka, kao i obezbijeđenju potrebne zastupljenosti mladih na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

Standardi kvaliteta EYC Asocijacije¹⁴

Primarni cilj EYCA standarda kvaliteta je stvaranje i održavanje zajedničkog nivoa kvaliteta i operativnih standarda za EYC karticu, njene članice (pune i pridružene) i njihove projekte na nacionalnom nivou. EYCA standardi kvaliteta podržavaju EYC Asocijacije i njene članice u naporima da održi i poveća pogodnosti i popuste za korisnike kartica, da obezbijedi blagovremene, tačne i visokokvalitetne informacije i usluge vlasnicima kartica i drugim zainteresovanim stranama, kao i da održi i poveća članstvo u organizaciji.

EYCA standardi kvaliteta su obavezujući za EYC Asocijaciji, ali i za sve punopravne i pridružene članice. Članice su u obavezi da obezbijede da njihovi partneri u aktivnostima vezanim za EYC karticu znaju i poštuju standarde kvaliteta i sve druge relevantne EYCA propise.

Strategija za mlade Evropske unije 2019-2027¹⁵

EU strategijom za mlade je stavljen primarni akcenat na potrebu dostizanja maksimalnog ostvarenja potencijala mladih u Evropi, kroz podsticanje učešća mladih u demokratskom životu, u skladu sa članom 165 Ugovora o funkcionisanju Evropske Unije (EU).¹⁶ EU strategija za mlade sadrži niz opštih ciljeva koji

¹⁴ Standardi kvaliteta Evropske asocijacije omladinskih kartica, https://www.eyca.cz/uploads/source/EYCA%20Quality%20Standards_2016.pdf

¹⁵ Strategija za mlade Evropske unije 2019-2027, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14080-2018-INIT/en/pdf>

¹⁶ Ugovor o funkcionisanju EU, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0011.01/DOC_3&format=PDF

predstavljaju obaveze koje Crna Gora preuzima u procesu pregovora sa Evropskom Unijom, sa posebnim akcentom na:

- Omogućavanje mladim ljudima osnova za razvoj kvalitetne budućnosti, podržati njihov lični razvoj i rast do održive samostalnosti, izgraditi njihovu otpornost i opremiti ih životnim vještinama da se nose sa globalnim promjenama.
- Osnježivanje mladih i obezbijedivanje neophodnih resursa da postanu aktivni građani, agenti solidarnosti i pozitivnih promjena inspirisanih vrijednostima EU i evropskim identitetom.
- Poboljšanje razvoja javnih politika u pogledu njihovog uticaja na mlade u svim sektorima, posebno u zapošljavanju, obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj inkluziji.

Zaključci Savjeta i ministara Evropske Unije o Evropskoj omladinskoj kartici (EYC)¹⁷

Zaključci Savjeta i ministara EU jasno ističu da su države koje sprovode program EYC kartice saglasne o prednostima sprovođenja inovacija u cilju povećanja mobilnosti mladih ljudi u Evropi. Posebno se naglašava da se karticama podstiče razvoj nacionalnih inicijativa koje omogućuju mladim ljudima da iskoriste benefite, posebno u kulturi, sportu, putovanjima i smještaju, te podstiču razvoj postojećih nacionalnih sistema kao i potrebe koordinacije u sprovođenju inovacija u aranžmanima i na način koji bi odredila svaka država članica u okviru svojih nacionalnih ovlašćenja.

Rezolucija Savjeta i predstavnika vlada država o sprovođenju zajedničkih ciljeva u informisanju mladih¹⁸

U smislu predmetnog strateškog dokumenta značaj rezolucije se ogleda u jačanju nivoa informisanja i dostupnosti informacija mladim ljudima, gdje je poseban akcenat stavljen na:

- Informisanje o mladima važno je za svaku državu članicu i zajednički ciljevi se ne mogu sprovesti ako se ne poštuje načelo supsidijarnosti.
- Unaprijeđenje usluga informisanosti koje uzimaju u obzir posebne potrebe mladih ključno je za omogućavanje pristupa informacijama mladima.
- Mladi čine heterogenu skupinu čije potrebe variraju zavisno o njihovoj dobi, polu, socio-ekonomskim okolnostima i geografskom području na kojem žive.
- Po svojoj prirodi, informisanje mladih vrlo je raznoliko područje koje utiče na mnoge mlade ljude u različitim okolnostima.
- Participacija mladih u stvaranju i širenju informacija ostaje ključno za pružanje informacija kako bi se zadovoljile njihove potrebe.
- Sprovođenje zajedničkog cilja u pogledu informacija rezultiralo je portalom¹⁹ koji je Komisija pokrenula u saradnji s mrežama Eurodesk, ERYICA (Evropska agencija za informisanje i savjetovanje mladih) i EYCA (European Youth Card Association).

¹⁷ Zaključci Savjeta i ministara koji se sastaju u okviru Savjeta od 6. novembra 1989. god. o evropskoj omladinskoj kartici. (Official Journal C 277 , 31/10/1989 P. 0007 - 0007)

¹⁸ Rezolucija Savjeta i predstavnika vlada država članica od 24. maja 2005. na sastanku Savjeta o sprovođenju zajedničkih ciljeva u informisanju mladih (2005/C 141/03), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42005X0610%2803%29&qid=1642417413811>

¹⁹ Evropski portal mladih, https://europa.eu/youth/home_en

Izveštaj Evropske Unije za 2024. godinu²⁰

Izveštajem Evropske Unije o napretku Crne Gore za 2024. godinu, istaknuta su pitanja od značaja za politike mladih u okviru dva poglavlja, i to:

Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje: Crna Gora, u saradnji sa Međunarodnom organizacijom rada i Evropskom fondacijom za obuku radi na poboljšanju nacrtu plana implementacije Garancije za mlade. Revidirani Plan implementacije Garancije za mlade za 2024-2026. usvojen je u julu 2024. godine, ali je reforma obrazovnog sistema i jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje predstavljaju ključne uslove za efektivnu implementaciju Garancije.

Izveštajem je ukazano da je u prethodnom period udio mladih uzrasta 15-24 godina u ukupno registrovanoj nezaposlenosti u 2023. godini iznosio je 23.%, u poređenju sa 23,83% (10 132 i 13 679 respektivno) u 2021. godini. Stopa NEET među mladima u 2022. godini smanjen na 23,2%, u poređenju sa 26,5% u 2021. godini.

Stopa zaposlenosti mladih porasla je sa 36,3% u K1 2022. na 39,9% u K4 2022, što je za 5,3% više nego u K4 2021. Udio žena u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti na kraju decembra 2022. iznosio je 57,64%, što je smanjenje u odnosu na u istom periodu 2021. godine, kada je ovo učešće iznosilo 60,16%.

Poglavlje 26: Obrazovanje i kultura: Izveštajem je ukazano da se Zakon o mladima nalazi u procesu revizije kako bi se riješila neka ključna pitanja vezana za implementaciju omladinske politike. Akcenat je stavljen na potrebu pružanja podrške svim omladinskim centrima i klubovima za rad sa i za adolescente i mlade, Potrebno je obezbijediti funkcionalne prostore za rad i ljudske resurse, uz adekvatan budžet, i uz više napora da se sarađuje sa školama, školskim parlamentima, opštinama i privatnim sektorom. Nacionalni savjet za mlade nije uspostavljen, a međuresorna i međusektorska saradnja i dalje ostaje izazov.

Garancija za mlade²¹

Garancija za mlade je obaveza svih država članica EU da osiguraju da svi mladi mlađi od 30 godina u roku od četiri mjeseca od nezaposlenosti ili napuštanja školovanja, dobiju kvalitetnu ponudu za:

- Zapošljavanje,
- Nastavak školovanja,
- Pripravničke mogućnosti,
- Pripravnički staž,

Sve zemlje EU su se obavezale na implementaciju pojačane garancije za mlade u Preporuci Savjeta iz oktobra 2020.²² Preporuka je zasnovana na predlogu Evropske komisije (EK), kao dio paketa podrške zapošljavanju mladih.

²⁰ Izveštaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2024. godinu, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/montenegro-report-2024_en

²¹ Garancija za mlade, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=en>

²² Preporuka Savjeta od 30. oktobra 2020. o Mostu do poslova – Jačanje Garancije za mlade i zamjena Preporuke Savjeta od 22. aprila 2013. o uspostavljanju Garancije za mlade 2020/C 372/01, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2020.372.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2020%3A372%3ATOC

Ovoj inicijativi se pridružila i Crna Gora, kako bi dodatno osnažila mlade i pojačala svoje mjere podrške usmjerene na smanjenje nezaposlenosti među mladima kao i na unaprijeđenje njihovih šansi za zapošljavanje. Glavni ciljevi plana implementacije programa "Garancija za mlade" su:

- Povećanje zapošljivosti i unaprijeđenje programa obuke i edukacije kako bi se mladi osposobili za tržište rada,
- Jačanje infrastrukture za aktivnu politiku zapošljavanja i modernizaciju službi za zapošljavanje kao i razvoj platformi za posredovanje u zapošljavanju te omogućavanje efikasnijeg povezivanja mladih sa poslodavcima i dostupnim radnim mjestima,
- Podrška prelasku iz procesa obrazovanja u proces zapošljavanja, promocija saradnje između obrazovnih institucija i privrednog sektora kroz razvoj programa dualnog obrazovanja a u cilju tranzicije iz školskog sistema u radno okruženje kroz praktično iskustvo,
- Promocija inkluzivnog zapošljavanja mladih iz ruralnih područja kao i osiguranje jednakih prilika za sve kroz ciljane programe podrške.

Strategija Ujedinjenih nacija za mlade do 2030²³

Strategija ima za cilj da omogući veći uticaj i proširenu akciju na globalnom, regionalnom i državnom nivou, kako bi se odgovorilo na potrebe i unaprijedila prava mladih ljudi u svoj njihovoj različitosti. Strateški dokument sadrži osnovne prioritete koji predstavljaju sastavni dio vizije samog EYC Programa, i to:

- Angažovanje, učešće i zalaganje – jačanje uticaja mladih za promociju mirnog, pravednog i održivog svijeta
- Informisanost i zdravi razvojni osnovi - Podržavati veći pristup mladih kvalitetnom obrazovanju i zdravstvenim uslugama
- Ekonomsko osnaživanje kroz dostojanstven rad - Podržavati veći pristup mladih ljudi dostojanstvenom radu i produktivnom zapošljavanju
- Mladi i ljudska prava - Zaštita i promocija prava mladih i podrška njihovom građanskom i političkom angažmanu

UN Ciljevi održivog razvoja²⁴

Mladi ljudi imaju značajnu ulogu u aktivnostima i inicijativama koje imaju za cilj unaprijeđenje Agende 2030 i postizanje Ciljeva održivog razvoja, koji su propisani od strane Ujedinjenih nacija (UN). Mladi se angažuju na veliki broj načina, uključujući podizanje svijesti, prikupljanje i korišćenje podataka, lokalne i nacionalne inicijative, napore za praćenje i odgovornost, i izvještavanje u sjenci o napretku. Ujedinjene nacije u potpunosti zagovaraju metode i pristupe koji odražavaju raznolikost mladih ljudi, kako bi osigurali da svi mladi ljudi mogu dostići svoj puni angažman, osnaživanje i razvoj.

Mladi ljudi su prepoznati kao nosioci prava, pri čemu Ujedinjene nacije promovišu i olakšavaju transparentnost, odgovornost i odgovor vlada, međunarodnih organizacija i drugih prema mladima. U tom pogledu, za predmetnu politiku je od značaja sledeća struktura UN ciljeva održivog razvoja:

²³ Strategija Ujedinjenih nacija za mlade do 2030, https://www.unyouth2030.com/files/ugd/b1d674_9f63445fc59a41b6bb50cbd4f800922b.pdf

²⁴ UN Ciljevi održivog razvoja, <https://sdgs.un.org/goals>

Cilj 4. Obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja

- 4.4 Do kraja 2030. znatno povećati broj mladih i odraslih koji imaju relevantne vještine, između ostalog i tehničke i stručne, za zaposlenje, pristojne poslove i preduzetništvo.
- 4.7 Do kraja 2030. obezbijediti da svi učenici steknu znanja i vještine potrebne da se unaprijedi održivi razvoj, između ostalog i putem edukacije za održivi razvoj i održive stilove života, ljudska prava, rodnu ravnopravnost, kao i za promovisanje kulture mira i nenasilja, pripadnosti globalnoj zajednici i poštovanja kulturne raznolikosti i doprinosa kulture održivom razvoju.

Cilj 5: Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice

- 5.b Povećati upotrebu inovativnih tehnologija, posebno informacione i komunikacione tehnologije, radi promovisanja osnaživanja žena.
- 5.c Usvojiti i osnažiti dobre politike i izvršno zakonodavstvo za promovisanje rodne ravnopravnosti i osnaživanja svih žena i djevojčica na svim nivoima.

Cilj 8. Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve

- 8.5 Do kraja 2030. postići punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe sa invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrijednosti.
- 8.6 Do kraja 2020. bitno smanjiti udio mladih koji nisu zaposleni niti su u procesu obrazovanja, odnosno obuke.
- 8.b Do kraja 2020. razviti i operacionalizovati globalnu strategiju za zapošljavanje mladih i primijeniti „Globalni pakt o zapošljavanju“ Međunarodne organizacije rada.

Cilj 10. Smanjiti nejednakost između i unutar država

- 10.1 Do kraja 2030. progresivno postići i održati rast dohotka donjih 40 odsto stanovništva po stopi višoj od nacionalnog prosjeka
- 10.2 Do kraja 2030. osnažiti i promovisati socijalnu, ekonomsku i političku inkluziju svih, bez obzira na starost, pol, invalidnost, rasu, etničku pripadnost, porijeklo, religiju ili ekonomski odnosno neki drugi status.

Cilj 13. Preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promjena i njenih posljedica

- 13.3 Unaprijediti obrazovanje, podizanje nivoa svijesti, kao i ljudske i institucionalne kapacitete u vezi sa ublažavanjem i smanjivanjem uticaja klimatskih promjena, odnosno sa prilagođavanjem i ranim upozoravanjem na klimatske promjene.

Cilj 16. Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbijediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima

- 16.7 Osigurati odgovorno, inkluzivno, participativno i reprezentativno donošenje odluka na svim nivoima.

Pravni okvir

Zakon o mladima²⁵

Zakonom o mladima uređuju se način utvrđivanja i sprovođenja omladinske politike, kao i mjere i aktivnosti koje se preduzimaju u cilju unaprijeđivanja društvenog položaja mladih i stvaranja uslova za ostvarivanje potreba mladih u svim oblastima od interesa za mlade.

Zakon o volonterskom radu²⁶

Zakonskim aktom se definišu uslovi i način obavljanja volonterskog rada. Volonterski rad je dobrovoljno i besplatno ulaganje vremena, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti u korist drugog lica ili za opštu dobrobit društva.

Zakon o radu²⁷

Uzimajući u obzir značaj i podršku koju EYC kartica pruža mladim ljudima u oblasti zapošljavanja, važno je ukazati i na prava i obaveze zaposlenih iz radnog odnosa, odnosno po osnovu rada, način i postupak njihovog ostvarivanja koji su definisani u okviru Zakona o radu. Ovaj zakon primjenjuje se na zaposlene koji rade na teritoriji Crne Gore kod domaćeg ili stranog pravnog ili fizičkog lica, kao i na zaposlene koji su upućeni na rad u inostranstvo od strane poslodavca sa sjedištem u Crnoj Gori, ako posebnim zakonom nije drugačije određeno.

Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti²⁸

Zapošljavanje i prava iz osiguranja od nezaposlenosti ostvaruju se u skladu sa ovim zakonom. Ovaj zakon primjenjuje se na nezaposlene lica, poslodavca i lica koje traži zaposlenje ili uključivanje u mjere aktivne politike zapošljavanja.

Mladi i rodna ravnopravnost

Generalni podaci na nivou čitave Evrope ukazuje da jedna trećina mladih u Evropi je u opasnosti od siromaštva i socijalne isključenosti. Mnogi mladi ljudi nemaju pristup svojim socijalnim pravima, a veliki broj njih se i dalje suočavaju sa višestrukom diskriminacijom, doživljavaju predrasude i zločine iz mržnje. Novi migracioni fenomeni donijeli su nekoliko društvenih i inkluzivnih izazova. Stoga je ključno raditi na ostvarivanju prava svih mladih ljudi u Evropi, uključujući i one najmarginalizovanije i isključene.

Jedno od pitanje koje je potrebno adresirati jeste i potreba osiguranja ravnopravnosti svih polova i rodno senzitivne pristupe u svim oblastima života mlade osobe. Rodno zasnovana diskriminacija i dalje pogađa mnoge mlade ljude, posebno mlade žene. Treba osigurati jednake mogućnosti i pristup pravima za mlade ljude svih polova, uključujući nebinarne i LGBTQ+ mlade ljude. U tom pogledu, akcenat je na sledećim prioritetima kada govorimo o mladim ljudima u oblasti rodne ravnopravnosti:

- Boriti se protiv diskriminacije i osigurati jednaka prava za sve polove u kulturnom, političkom i društveno-ekonomskom životu,

²⁵ Zakon o mladima, <https://www.gov.me/dokumenta/e1ac770f-706f-4ba9-99e3-790b64ba464f>

²⁶ Zakon o volonterskom radu,

http://amrrs.gov.me/sites/default/files/documents/library/Zakon%20o%20volonterskom%20radu_0.pdf

²⁷ Zakon o radu, <https://www.gov.me/dokumenta/39fd6499-9069-48d0-a5ce-ecb04f1797ec>

²⁸ Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti,

- Postići univerzalnu svijest o rodnoj nejednakosti i diskriminaciji, posebno u medijima,
- Suzbiti rodno zasnovano nasilje tako što će se cjelokupno društvo efikasno boriti protiv nasilja u svim njegovim oblicima,
- Eliminirati stereotipne rodne uloge i prihvatiti različite rodne identitete u obrazovnim sistemima, porodičnom životu, radnom mestu i drugim oblastima života,
- Prekinuti rodno zasnovanu strukturnu diskriminaciju na tržištu rada i osigurati jednaka prava, pristup i mogućnosti,
- Osigurati jednaku platu za jednak rad i jednaku podjelu odgovornosti za brigu o porodici,
- Osigurati jednak pristup formalnom i neformalnom obrazovanju i da dizajn obrazovnih sistema prati rodno osjetljive pristupe.

Evropska omladinska kartica (EYC) predstavlja jedan od alata koji se koristi i za unaprijeđenje društvenog položaja mladih žena, prije svega kroz jačanje njihove nezavisnosti omogućavanjem prilika mladim ženama da se zaposle, steknu radno iskustvo i budu pravedno plaćene za svoj rad. Pored navedenog, šeme mobilnosti stvaraju prilike za mlade ljude da prevaziđu patrijarhalne postulate na kojima je zasnovano društvo i ojačaju svijest o različitim oblicima diskriminacije sa kojima se suočavaju mlade žene. U tom pogledu, važno je ukazati na činjenicu da od ukupnog broja korisnika/ca EYC kartice, većinu u Crnoj Gori čine mlade žene:

Žene	Muškarci
46.116 korisnica EYC kartice	37.950 korisnika EYC kartice

Mladi i životna sredina

Uključivanje mladih ljudi u zaštitu životne sredine je predstavlja jedan od ključnih faktora neophodnih za uspješan razvoj i implementaciju rješenja koji adresiraju ovaj problem. Mladi nisu samo generacije koje su najviše pogođene posljedicama zagađenja životne sredine, već i lideri/ke sjutrašnjice. Iako su historijski bili isključeni iz globalnih platformi i procesa donošenja odluka, međunarodne organizacije i vlade sve više prepoznaju ulogu mladih ljudi i omladinskih organizacija u borbi u cilju očuvanja održive životne sredine.

U tom pogledu, važno je ukazati da EYC kartica predstavlja jedan od načina na koji je moguće promovirati zaštitu životne sredine i mobilizovati mlade ljude da u što većem broju uzmu učešće u ovim procesima. Generalno, kada govorimo o omladinskim politikama u Crnoj Gori, ovo su neki od načina putem kojih je moguće iskoristiti i unaprijediti potencijal mladih u oblasti zaštite životne sredine:

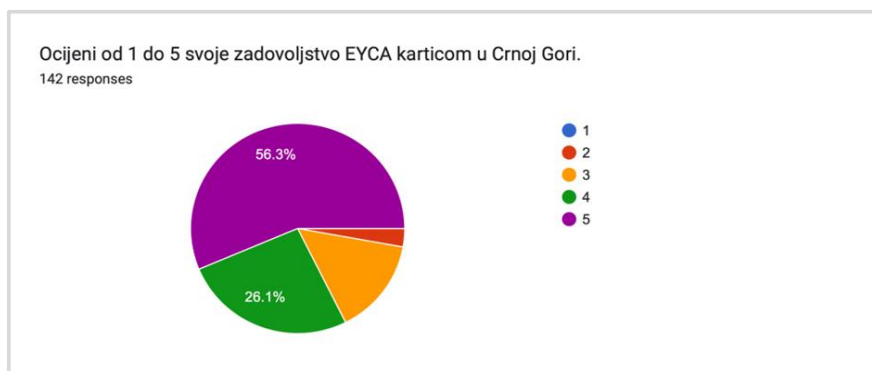
- **Prioritizacija pravičnosti prilikom osmišljavanja i sprovođenja politike angažovanja mladih.** Jedna od prednosti aktuelnog omladinskog klimatskog pokreta je njegova raznolikost. Na globalnom nivou imamo primjere mnogo mladih lidera koji dolaze iz marginalizovanih zajednica širom svijeta, donoseći vrijedne perspektive i vještine širem klimatskom pokretu. Uključivanje pravičnosti u sve faze kreiranja i implementacije politike može osnažiti mlade i osigurati da se svačiji glas čuje.
- **Uključiti zaštitu životne sredine u školske planove i programe u cilju opremanja budućih lidera pravim vještinama za vođenje klimatskih akcija.** Ugrađivanjem zaštite životne sredine u školske programe i organizovanjem radionica, seminara i kampanja za podizanje svijesti, institucije mogu da obrazuju mlade o uticajima klimatskih promjena i podstaknu ih da teže ka vodećim ulogama. Ovdje je posebno moguć doprinos EYC kartice kroz promociju ključnih inicijativa namijenjenih

zaštiti životne sredine u Crnoj Gori. Takođe, organizacija informativnih radionica za mlade u cilju podizanja njihove svijesti o značaju životne sredine i klimatskih promjena. Na taj način će biti podstaknut što veći broj mladih da uzmu aktivno učešće u procesima zaštite životne sredine na nacionalnom nivou.

- **Podsticati osjećaj vlasništva u u zaštiti životne sredine.** Njegovanje osjećaja vlasništva ključno je za mobilisanje pojedinaca, zajednica i društava da preduzmu smislene akcije. Da bi se to postiglo, važno je slaviti individualna i društvena dostignuća u zaštiti životne sredine i podsticati saradnju između vlada, preduzeća, omladinskih organizacija i pojedinaca.
- **Uključite mlade ljude u procese donošenja odluka na suvlasnički, transparentan i inkluzivan način u cilju preuzimanja vodeće uloge.** Vlade treba da uključe omladinske klimatske lidere u konsultativne procese donošenja odluka koje prevazilaze definiciju klimatskih pitanja. Na primjer, mladi mogu biti uključeni u gradske budžetske procese i potrošnju i pozvani da zajedno oblikuju viziju ili prioritete grada. U praksi, odličan način da se ovo olakša je da se obezbijedi da se politike komuniciraju na način koji rezonuje i angažuje mlade.
- **Osnažite mlade lidere i podrška inicijativama koje vode mladi.** Napori mladih lidera često su potpomognuti nedostatkom pristupa odgovarajućem obrazovanju, finansijskim resursima i mrežama da pokreću svoje ideje i daju značajan doprinos. Vlade mogu da se pozabave ovim tako što će javno prepoznati i nagraditi napore mladih putem javnih konkursa i uspostavljanjem prilagođenih programa za podršku i finansiranje ideja mladih. Primjeri inicijativa uključuju pružanje finansijske podrške, uspostavljanje programa obuke, mentorstvo i omogućavanje pristupa mogućnostima umrežavanja.

Postignuti rezultati u prethodnom periodu sprovođenja javne politike (2022-2024)

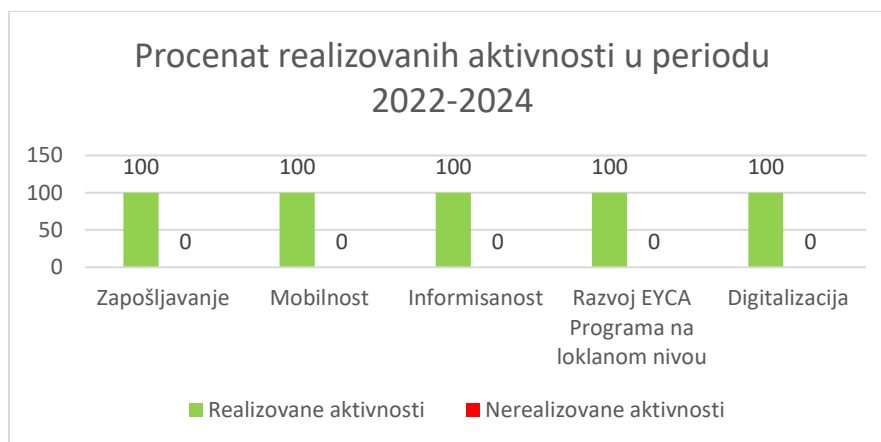
Prethodni period sprovođenja strateškog dokumenta je obilježen visokim procentom zadovoljstva mladih koji su korisnici EYC kartice, što je i potvrđeno kroz istraživanje²⁹ NVO Centar za omladinsku edukaciju, gdje je skoro 79% učesnika istraživanja izrazilo potpuno ili skoro potpuno zadovoljstvo korišćenjem EYC kartice. U konačnom, korisnici su program ocijenili sa ocjenom 4.4.

Grafik br. 4: Nivo zadovoljstva korišćenjem EYC kartice

Takođe, važno je ukazati na veoma visoko stepen uspješne implementacije planiranih aktivnosti:

²⁹ NVO Centar za omladinsku edukaciju, Anketa o korišćenju EYC kartice

Grafik br. 5: Prikaz procenta realizacije aktivnosti po operativnim ciljevima strategije

Posmatrajući ukupan broj aktivnosti planiranih Programom razvoja Evropske omladinske kartice (EYC) 2022-2024, a računajući zaključno sa 31. decembrom 2024. godine, od ukupno 39 planiranih aktivnosti, do tog datuma realizovano je svih 39 aktivnosti ili 100% od ukupnog broja planiranih aktivnosti.

U skladu sa gore navedenim, izvodi se zaključak da je već u 2023. godini realizovano 82.1%, dok je preostalih 17.9% aktivnosti potpuno realizovano u 2024. godini.

Takođe, evidentan je i napredak u svakoj od oblasti strateškog dokumenta, što je i istaknuto kroz prikaz postignutih rezultata i identifikovanih prepreka u svakoj od oblasti EYC Programa 2022-2024:

Zapošljavanje

U cilju unaprijeđenja informisanosti mladih i povećanog pristupa korisnika Evropske omladinske kartice (EYC), prilikama za zapošljavanje, stažiranje i volontiranje, u prethodnom periodu implementirane su aktivnosti koje su za cilj imale informisanje mladih o prilikama za zapošljavanje, preduzetništvo, promociju sezonskog zapošljavanja, ali i razmjenu iskustava i dobrih praksi u oblasti zapošljavanja, te jačanje međuresorske saradnje u ovoj oblasti

U dijelu koji se odnosi na identifikovane prepreke u implementaciji aktivnosti, primarno su prepoznati izazovi u okviru sledećih aktivnosti:

- Formiranje baze podataka poslodavaca koji učestvuju u EYC programu (1.1);
- Unaprijeđenje nacionalnog veb-sajta Evropske omladinske kartice (EYC) kroz kreiranje kategorije koja će sadržati informacije o prilikama za zapošljavanje, volontiranje i stažiranje korisnika EYC kartice (1.2),
- Kreiranje baze dostupnih obuka za razvoj vještina za zapošljavanje korisnika kartice (1.3).

Mobilnost

U domenu poboljšanja nivoa mobilnosti mladih kroz korišćenje Evropske omladinske kartice, u prethodnom periodu implementirane su aktivnosti koje su za cilj imale poboljšanje nivoa mobilnosti mladih kroz korišćenje EYC kartice u svim oblastima od njihovog interesa. Pored razmjene iskustava i dobrih praksi u oblasti mobilnosti, organizovani su i različiti seminari, te humanitarne, ekološke i volonterske akcije, kao i ostvarena nova partnerstva. Dodatno, fokus je stavljen na jačanju međuresorne

saradnje, sa posebnim akcentom na uspostavljanje partnerstava sa obrazovnim sektorom (više informacija se nalazi u poglavljima II i III). 4 Kada su u pitanju izazovi i prepreke koji su se pojavili tokom implementacije planiranih aktivnosti, oni se odnose na realizaciju sljedeće aktivnosti:

- Zaključivanje ugovora o dobijanju popusta za prevoz korisnika Evropske omladinske kartice (EYC) unutar Crne Gore (2.3).

Informisanost mladih

U svrhu jačanja nivoa prepoznatljivosti Evropske omladinske kartice (EYC) kao savremene platforme za informisanje mladih, implementirane su aktivnosti koje za cilj imale prevashodno promociju Evropske omladinske kartice kao alata koji kod mladih podstiče informisanost o prilikama za zapošljavanje, mobilnost, opštu informisanost, razvoj prilika na lokalnom nivou i digitalan pristup projektu.

Iskorišćen je pun potencijal zvanične internet stranice projekta i profila na društvenim mrežama kako bi informacije dosegle do što većeg broja mladih, imajući u vidu da je zvanična internet stranica omladinskakartica.me na godišnjem nivou zabilježila više od 1.000.000 pregledanih stranica.

Razvoj EYC Programa na lokalnom nivou

U domenu razvoja dodatnih benefita za korisnike Evropske omladinske kartice i jačanja njihovog učešća u razvoju javnih politika na lokalnom nivou, u prethodnom periodu, akcenat je stavljen na organizaciji sastanaka sa potencijalnim partnerskim opštinama, različite konsultacije sa mladima na lokalnom nivou, a sve u cilju podsticaja omladinskog aktivizma na lokalnom nivou.

Dodatno, uspostavljena je saradnja sa Omladinskim servisima i organizovana obuka u cilju osnaživanja saradnje i jačanja kapaciteta administratora ovih servisa, te informisanja o EYC karticama. U 2024. godini, ostvarena su značajna unaprijeđenja u saradnji sa lokalnim samoupravama i konsultacijama sa njima, kroz podršku i upit za konsultacije za pisanje Lokalnih akcionih planova i definisanje predloga za integrisanje projekata kroz ta dokumenta. Takođe, pored opštine Pljevlja, Glavni grad i Prijestonica Cetinje sudali suglasnost na uspostavljanje saradnje i prepoznali implementaciju EYC projekta za period 2025-2026 na njihovoj teritoriji.

Kada su u pitanju izazovi i prepreke koji su se pojavili tokom implementacije aktivnosti, oni se odnose na realizaciju sledeće aktivnosti:

- Distribucija EYC kartica i uključivanje u aktivnosti EYC programa mladih u nepovoljnom socijalnom položaju (4.5).

Digitalizacija

U cilju povećanja broja korisnika digitalne Evropske omladinske kartice koja će obezbijediti onlajn benefite mladim ljudima na nivou Crne Gore i čitave Evrope, organizovan je niz različitih aktivnosti u prethodnom period. Neke od njih su obuke u oblasti digitalne pismenosti, kao i aktivnosti koje za cilj imaju informisanje mladih o procesu registracije i načinu korišćenja EYC mobilne aplikacije.

Takođe, omogućeno je i kontinuirano održavanje zvanične internet stranice, ali i unaprijeđenje EYC aplikacije. Važno je istaći da je u 2024. godini, izrađena nova myEYC App i značajan akcenat je stavljen na digitalizaciji procesa distribucije EYC kartica. Taj proces je omogućio visok rast korisnika za više od 40% u odnosu na period januar-decembar 2023. godine.

ANALIZA STANJA

U Crnoj Gori prema Zakonu o mladima, mladi su lica od navršениh 15 do navršениh 30 godina života, a omladinska politika je skup mjera i aktivnosti koje državni organi, organi lokalne samouprave, nevladine organizacije, studentski i učenički parlamenti i druga pravna lica preduzimaju za poboljšanje položaja mladih, njihovog ličnog i društvenog razvoja i uključivanja u društvene tokove.

Kada govorimo o položaju mladih u Crnoj Gori, podaci sa Popisa iz 2023. godine: Stanovništvo Crne Gore prema starosti i polu³⁰, pokazuje da od ukupnog broja stanovnika koji žive u Crnoj Gori (623,633), ukupan broj mladih uzrasta 15-29 godina je 108,758 ili 18%. Od navedenog broja 55,995 su mladi muškarci, odnosno 52,763 su mlade žene. Kada se rezultati ovog popisa uporede sa rezultatima popisa iz 2011. godine, evidentan je trend smanjenja udjela mladih (15-29), u ukupnoj strukturi stanovništva. Prema popisu iz 2011. godine, u Crnoj Gori je živjelo 132 702 mladih, uzrasta od 15 do 29 godina, odnosno 21,4% ukupnog stanovništva Crne Gore (620,029).

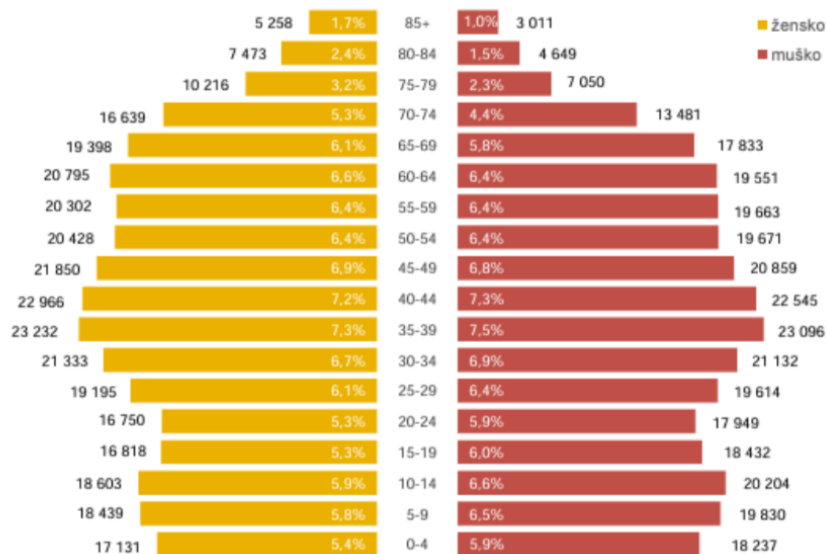
Na sledećem grafiku je pružen prikaz starosne strukture stanovništva Crne Gore:

Starost	Stanovništvo			u %	
	Ukupno	muško	žensko	muško	žensko
Crna Gora	623 633	306 807	316 826	49,20	50,80
0-4	35 368	18 237	17 131	51,56	48,44
5-9	38 269	19 830	18 439	51,82	48,18
10-14	38 807	20 204	18 603	52,06	47,94
15-19	35 250	18 432	16 818	52,29	47,71
20-24	34 699	17 949	16 750	51,73	48,27
25-29	38 809	19 614	19 195	50,54	49,46
30-34	42 465	21 132	21 333	49,76	50,24
35-39	46 328	23 096	23 232	49,85	50,15
40-44	45 511	22 545	22 966	49,54	50,46
45-49	42 709	20 859	21 850	48,84	51,16
50-54	40 099	19 671	20 428	49,06	50,94
55-59	39 965	19 663	20 302	49,20	50,80
60-64	40 346	19 551	20 795	48,46	51,54
65-69	37 231	17 833	19 398	47,90	52,10
70-74	30 120	13 481	16 639	44,76	55,24
75 i više	37 657	14 710	22 947	39,06	60,94
0-5	42 745	22 068	20 677	51,63	48,37
6-14	69 699	36 203	33 496	51,94	48,06
15-18	28 861	15 108	13 753	52,35	47,65
0-17	134 420	69 772	64 648	51,91	48,09
18 i više	489 213	237 035	252 178	48,45	51,55
0-14	112 444	58 271	54 173	51,82	48,18
15-64	406 181	202 512	203 669	49,86	50,14
65 i više	105 008	46 024	58 984	43,83	56,17

Tabela br. 1: Prikaz starosne strukture stanovništva Crne Gore prema popisu iz 2023. godine

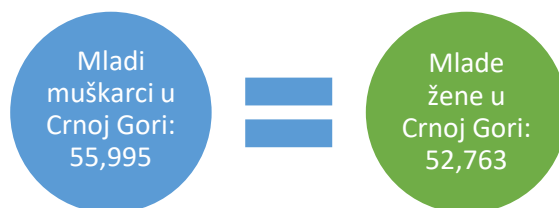
Posebno značajan podatak se odnosi na starosnu strukturu stanovništva podijeljenu po polu, koja pokazuje da u Crnoj Gori živi značajno veći broj mladih muškaraca nego mladih žena, što je posebno izraženo u uzrastima 15-19, godina i 20-24. godine, dok je taj broj nešto ujednačeniji u uzrastu od 25-29. godina.

³⁰ MONSTAT, Stanovništvo Crne Gore prema starosti i polu,

Grafik br. 6: Starosna struktura stanovništva podijeljena po polu

Prikaz ukupnog broja mladih muškaraca i žena u Crnoj Gori uzrasta 15-29. godina:

Grafik br. 7: Broj mladih žena i muškaraca u Crnoj Gori prema popisu iz 2023. godine

U pogledu pitanja položaja i statusa mladih u Crnoj Gori, „Studija o mladima u Jugoistočnoj Evropi (JIE)“ koju je pripremila Fondacija Friedrich Ebert Stiftung (FES) iz 2024. godine,³¹ je pokazala da se mladi ljudi u ovom regionu generalno susreću sa značajnim problemima u različitim društvenim i životnim sferama:

- **Zadovoljstvo obrazovanjem i BDP:** Zemlje sa višim BDP-om po glavi stanovnika prijavljuju viši nivo zadovoljstva obrazovanjem od zemalja koje se suočavaju sa ekonomskim i političkim izazovima.
- **Nedovoljne mogućnosti za zaposlenje:** Nesigurno zapošljavanje je dominantan način zapošljavanja među mladim ljudima u regionu Jugoistočne Evrope, što dovodi do nestabilnosti i nesigurnosti posla.
- **Rodni dispariteti:** Rezultati studije pokazuju značajan rodni disparitet u sferi zapošljavanja, pri čemu je veća vjerovatnoća da će mlade žene biti nezaposlene nego mladi muškarci, ne samo zbog strukturalnih faktora kao što su patrijarhalne norme, već i zbog toga što imaju tendenciju da se bave profesijama koje se manje plaćaju, kao što su obrazovanje, zdravstvo, itd.
- **Pesimizam i članstvo u EU:** Izgledi za članstvo u EU održavaju visok nivo optimizma među mladima u zemljama kandidatima kao što je Crna Gora, što je u suprotnosti sa evidentiranim pesimizmom koji raste među mladima u državama članicama EU.

³¹ Studija o mladima u Jugoistočnoj Evropi, FES, 2024, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/wien/21457.pdf>

- **Percepcija zastupljenosti:** Uprkos opštem nedostatku interesovanja za politiku, velika većina mladih ljudi se osjeća nedovoljno zastupljenim u nacionalnoj politici, pri čemu je veća vjerovatnoća da će mlade žene svoju zastupljenost percipirati kao neadekvatnu.
- **Rodne razlike i aktivizam:** Značajne rodne razlike se javljaju prilikom ispitivanja pojedinih zemalja Jugoistočne Evrope. Podaci pokazuju da se mlade žene češće angažuju u volonterskom radu, aktivnostima civilnog društva i učešću u bojkotu iz političkih i ekoloških razloga.
- **Želja za migracijom:** Želja za migracijom postala je ujednačenija širom regiona, sa više mladih koji žele da migrira, iako je intenzitet ove želje smanjen.
- **Motivacije za migraciju:** Ekonomski razlozi su primarni motivatori za preseljenje u inostranstvo, ali su u značajnoj mjeri zastupljeni i politički razlozi.
- **Rodni dispariteti u mobilnosti:** Učešće u programima obrazovne mobilnosti se povećalo, posebno u zemljama EU, ali evidentiran je veći nivo učešća mladih muškaraca u odnosu na mlade žene.

RELOAD istraživanje,³² je pokazalo da se kao razlozi nezadovoljstva mladih u većini opština u Crnoj Gori izdvajaju u značajnoj mjeri i nedostatak mogućnosti za razvoj sopstvenog biznisa, kvalitet formalnog obrazovanja koje se nudi, ali i nedostatak neformalnog obrazovanja, kao i dostupnost i kvalitet kulturnih sportskih i drugih sadržaja za mlade. Sve ovo utiče na razmišljanje mladih o odlasku i iz opštine i iz države.

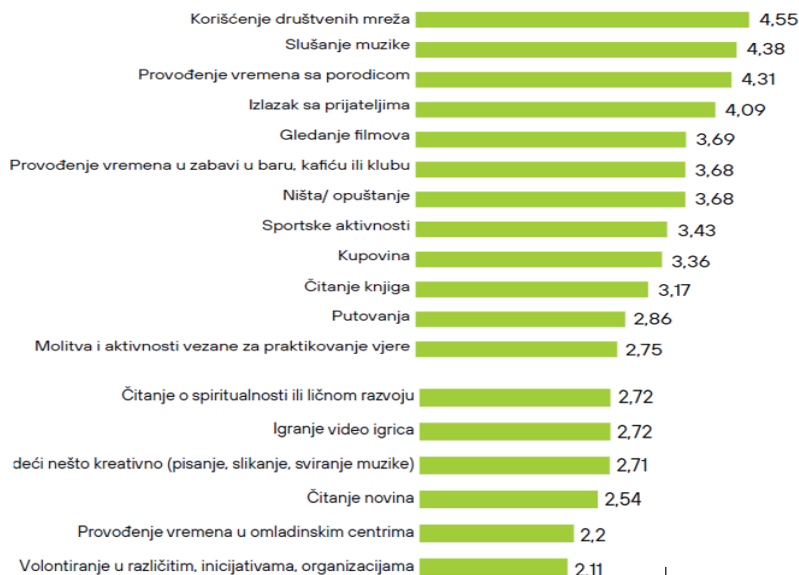
Posebno značajan podatak se odnosi da preko dvije trećine mladih (68%) u Crnoj Gori nije pohađalo nikakav vid neformalnog obrazovanja, gdje skoro 70% ispitanih nezaposlenih mladih osoba smatra da dodatna edukacija ne može pomoći prilikom zapošljavanja ili napredovanja u poslu jer se „osobe zapošljavaju preko veze, a ne preko kvalifikacija“. Takođe, 43.7% ispitanih mladih osoba nikada ne prisustvuje kulturnim događajima (muzeji, galerije i pozorišta). Trećina njih odlazi na koncerte i svirke svega nekoliko puta godišnje ili rjeđe. Četvrtina njih se nikada ne bavi fizičkom aktivnošću. Skoro polovina (47,6%) nikada ne prisustvuje sportskim događajima, a 37.5% nema hobi. Dodatno, preko 80% ne posjećuje lokalni omladinski klub niti učestvuje u aktivnostima lokalnih NVO.³³

Istraživanje Centra za građansko obrazovanje (CGO)³⁴ je pokazalo da mladi u Crnoj Gori slobodno vrijeme najviše provode koristeći društvene mreže, slušajući muziku, a zatim sa porodicom ili u druženju sa prijateljima. S druge strane, najmanje vremena posvećuju volontiranju u različitim inicijativama, organizacijama, i u aktivnostima u okviru omladinskih krugova. Mladi, takođe, slobodno vrijeme slabo opredjeljuju za putovanja. Ovaj segment bi mogao biti značajan kada je u pitanju širenje vidika, upoznavanje drugih kultura i unaprijeđenje znanja, a što ne doprinosi samo ovoj populaciji, već i razvoju društva i prevazilaženju stereotipa i predrasuda koja su zastupljeni kod mladih u Crnoj Gori.

³² UNDP „Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava“, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-06/Istra%C5%BEivanje%20i%20procjena%20omladinskih%20politika%20i%20potreba%20mladih%20u%2015%20L%20SU_0_1.pdf

³³ Ibid.

³⁴ Centar za građansko obrazovanje, Mladi između marginalizacije, radikalizacije i potencijala, <https://cgo-cce.org/2023/08/29/mladi-izmedu-marginalizacije-radikalizacije-i-potencijala-2/>

Grafik br. 8: Načini na koji mladi provode slobodno vrijeme

Uzimajući u obzir prethodno navedene podatke o položaju mladih u Crnoj Gori, važno je istaći da je uloga Evropske omladinske kartice (EYC) da pruži podršku mladima u procesu njihovog društvenog osnaživanja, posebno u oblastima koje se odnose na samostalan nastup mladih na tržištu rada i promociju preduzetničkog načina razmišljanja. Dodatno, EYC pomaže mladim ljudima da steknu profesionalne vještine i iskustvo i budu znatno više uključeni u proces razvoja javnih politika, na nacionalnom i lokalnom nivou, koje su značajne za njihov dalji individualni i profesionalni razvoj.

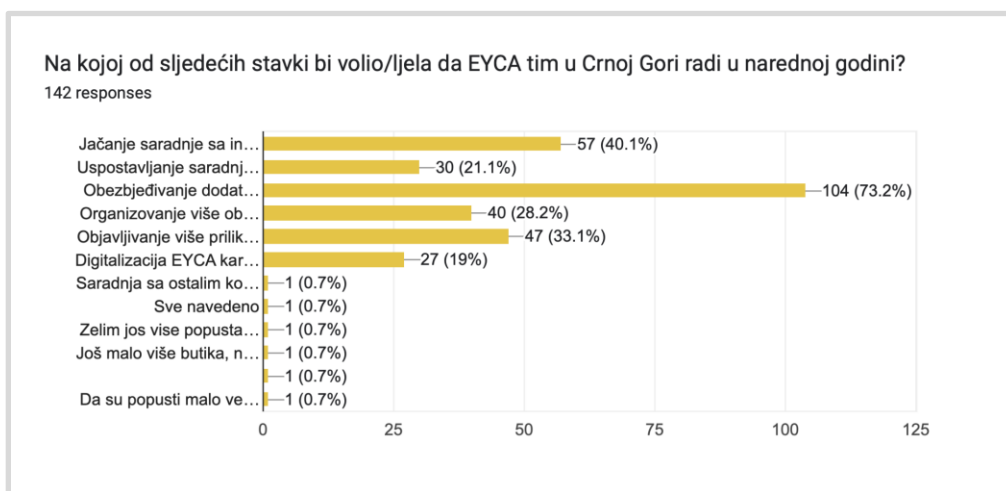
Organizacije članice Asocijacije rade na ovim ciljevima na različite načine, uključujući:

- Razvoj programa stažiranja u partnerstvu s različitim organizacijama kako bi se vlasnicima EYC kartice ponudila prilika da steknu svoje prvo radno iskustvo,
- Kreiranje programa poslovnih obuka kroz koje mladi ljudi mogu da uče od stručnjaka i preduzetnika kako da razviju i implementiraju sopstvene poslovne ideje,
- Proširenje mreže privrednih partnera i uspostavljanje saradnje i međusektorskih inicijativa između kompanija, omladinskih organizacija, nacionalnih i evropskih institucija u podsticanju zapošljavanja mladih, što predstavlja jedan od ključnih segmenata razvojne vizije EYC kartice;
- Dopunjavanje vještina mladih kroz posebne obrazovne programe i popuste na kurseve jezika, stručne obuke, IT poslove, itd.,
- Informisanost mladih ljudi zasnovana na dostupnosti najboljih usluga i informacija koje će im omogućiti da donesu ključne odluke za svoju budućnost, takođe predstavlja jedan od ključnih razvojnih smjerova ovog projekta – pružanje relevantnih i tačnih informacija mladima od krucijalnog je značaja za njihov razvoj i za rezultate rada omladinskih organizacija čiji su oni aktivni članove,

Takođe, neophodno je da mladi i njihove potrebe budu uvaženi na svim nivoima, primarno kroz podsticanje većeg nivoa uključenosti i aktivnosti mladih i pružanje stvarnog doprinosa razvoju javnih politika koje se tiču njih. Organizacije članice EYC Asocijacije koriste komunikacione kanale Evropske omladinske kartice (EYC) za promovisanje političkog učešća, razmjenu informacija, organizovanje debata

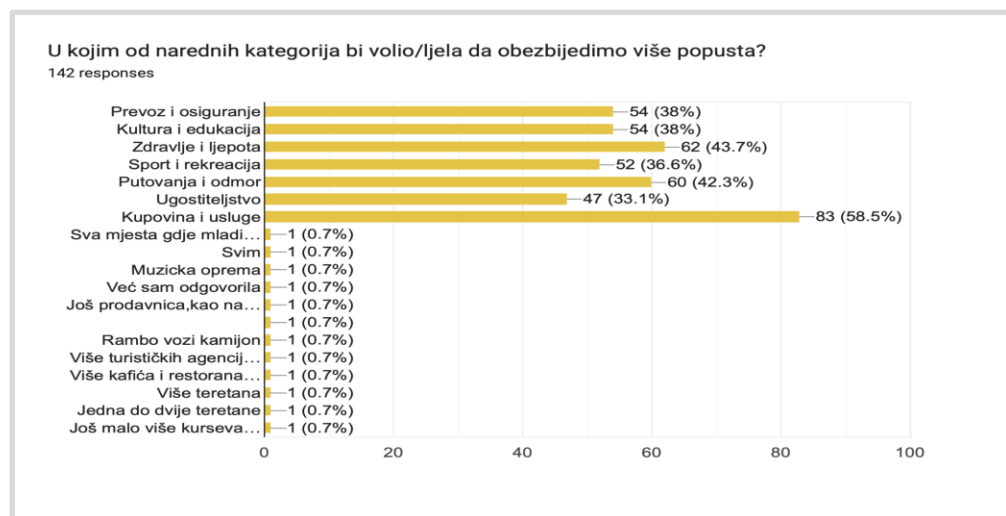
s političarima i donosiocima odluka i pomoć mladim ljudima da izraze svoje mišljenje o temama koje su im važne.

U pogledu primarnih sfera interesovanja mladih u Crnoj Gori na kojima bi EYC tim radio u narednom periodu sprovođenja javne politike, istraživanje koje je sprovedla NVO Centar za omladinsku edukaciju iz 2024. godine,³⁵ je pokazalo da mladi prilikom korišćenja EYC kartice stavljaju primarni akcenat na obezbjeđivanje dodatnih popusta, jačanje saradnje sa institucijama u oblastima od značaja za mlade ljude, kao i promovisanje prilika za zaposlenje i volontiranje.

Grafik br. 9: Primarne EYC oblasti od značaja za mlade u Crnoj Gori

U pogledu obezbjeđivanja popusta za korisnike EYC, istraživanje je ukazalo da su mladi najviše zainteresovani za popuste u sferama Kupovine i usluga, Zdravlja i ljepote, kao i na popuste u sferama Putovanja i odmora. Nešto manji nivo interesovanja je pokazan za oblasti Prevoza i osiguranja, odnosno Kulture i edukacije.

Grafik br. 10: Kategorije popusta za koje su mladi zainteresovani

³⁵ Istraživanje NVO Centar za omladinsku edukaciju, 2024.

Kada govorimo o prioritetima novog programa, važno je istaći da je strateški dokument u potpunosti kompatibilan s evropskim okvirom omladinske politike,³⁶ u kojem, na osnovu savremenih saznanja o položaju mladih, postoje tri opšta i međusobno povezana prioriteta koja su usko povezana s ciljevima projekta Evropske omladinske kartice (EYC), a to su:

- stvoriti više mogućnosti za mlade u obrazovanju i zapošljavanju,
- poboljšati pristup mladih procesima donošenja odluka i podstaći puno učešće mladih u društvenom životu,
- podsticati međusobnu solidarnost društva i mladih.

Dodatni akcenat je i na jačanju međunarodne saradnje mladih iz Crne Gore sa svojim vršnjacima u drugim zemljama Evrope. U okviru te saradnje posebno se daje značaj stvaranju uslova za međusobno umrežavanje i razmjenu najboljih iskustava i praksi u sprovođenju ovog projekta.

U tom pogledu, potrebno je istaći da je novi strateški dokument za period 2025-2027, zasnovan na pet osnovnih oblasti/stubova, kao i zasebnoj oblasti rodne ravnopravnosti kao horizontalnog pitanja u strateškom dokumentu koji će predstavljati ključne oblasti i prioritete u narednom trogodišnjem periodu sprovođenja javne politike.

Oblasti strateškog dokumenta:

Grafik br. 11: Ključni prioriteti/oblasti strateškog dokumenta

U narednim segmentima programa će biti pružena analiza svakog od ključnih prioriteta/oblasti strateškog dokumenta.

Mobilnost mladih

Mobilnost mladih je od suštinskog značaja za promovisanje osjećaja pripadnosti mladih ljudi iz Crne Gore Evropi u cjelini, pri čemu ima i značajan uticaj na unaprijeđenje društvene i profesionalne integracije i

³⁶ Evropski okvir omladinske politike, <https://rm.coe.int/european-framework-for-youth-policy-eng/16809096b6>

obezbjedjivanje konkurentne crnogorske privrede. Pod mobilnošću podrazumijevamo mogućnosti u pogledu putovanja kako unutar zemlje tako i u inostranstvo, i to, osim u turističke i kulturne svrhe, u svrhe obrazovanja, zapošljivosti, preduzetništva, itd. Svi mladi ljudi u Crnoj Gori treba da imaju obezbijeđene mogućnosti za mobilnost. Spoljašnja mobilnost mladih se primarno odnosi na primjer fizičke mobilnosti, pri čemu će mlada osoba ostati u nekoj drugoj evropskoj zemlji da studira, obavlja praksu, volontira ili obavlja drugu tip obuke. U obrazovnom kontekstu, „virtuelna mobilnost“ takođe može doprinijeti mobilnosti mladih ljudi. Kroz mobilnost, mladi ljudi mogu da razviju svoje vještine i kompetencije, poboljšavajući tako svoju svestranost i zapošljivost. Takođe, mobilnost mladih predstavlja jedan od ključnih instrumenata evropskih integracija i doprinosi ličnom razvoju mladih. Stoga je snažno podržan kroz niz programa Evropske Unije.

Kada govorimo o mobilnosti na unutrašnjem nivou, primarni akcenat je na mobilnosti mladih u oblastima obrazovanja i zapošljavanja. U okviru oblasti obrazovanja najveći broj mladih ljudi iz svih regiona Crne Gore koncentriše se u Glavnom Gradu Podgorici, kao univerzitetskom centru Crne Gore. Što se tiče oblasti zapošljivosti, evidentan je veći nivo mobilnosti mladih iz sjevernog regiona koji se, u potrazi za boljim ekonomskim uslovima i prilikama za zaposlenje, iseljavaju ka centralnom i južnom regionu.

S tim u vezi, ključni razlozi za mobilnost mladih se primarno ogledaju u:

- Lični razvoj – iskusiti život u novom društvu ili drugačijoj kulturi,
- Obrazovni razlozi – za pristup kursevima i programima koji nisu dostupni u Crnoj Gori,
- Profesionalni napredak – poboljšanje šansi za pronalaženje posla u odabranoj oblasti, odnosno izbjegavanje nepovoljnih uslova na tržištu rada.

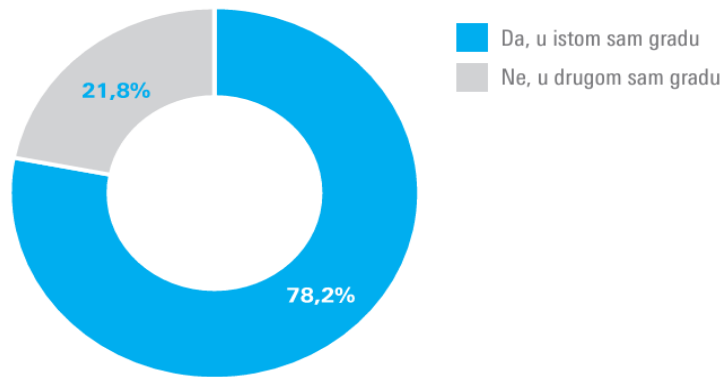
U tom pogledu, značajna je uloga EYC Programa koji omogućava veći nivo mobilnosti mladim ljudima iz Crne Gore na regionalnom i evropskom nivou, odnosno, osnovni cilj kartice je da mobilnost treba da postane norma, a ne izuzetak kako bi se poboljšali izgledi za život svake mlade osobe, posebno onih iz sredina koje nemaju visok nivo mogućnosti kretanja van granica Crne Gore. Kartica omogućava mladima popuste na:

- Putovanja, prevoz i smještaj, kao opipljive oblike podrške koji mobilnost čine pristupačnijom i koji će pomoći mladim ljudima da maksimalno iskoriste svoje iskustvo.
- Pristup pravim informacijama u pravom trenutku podržava ravnopravniju raspodjelu mogućnosti mobilnosti.

Kada govorimo o postojećem nivou mobilnosti mladih ljudi iz Crne Gore, istraživanje UNICEF-a o položaju mladih iz 2023. godine,³⁷ je pokazalo da nešto više od petine mladih u Crnoj Gori uče, studiraju ili rade u gradu u kojem nisu proveli djetinjstvo. Od ukupnog broja ispitanika koji su se izjasnili da su u drugom gradu najveći procenat je mladih sa sjevera i to 43,9%, dok je mladih iz centralne regije 27,1%, a iz južne regije 29,0%.

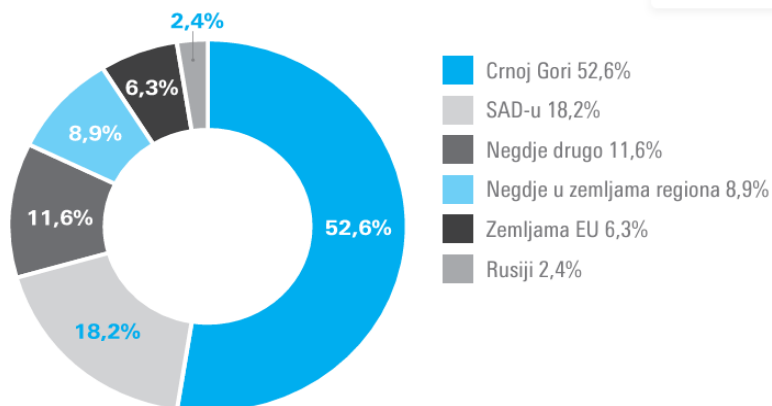
³⁷ Istraživanje o položaju mladih, UNICEF, 2023,

<https://www.unicef.org/montenegro/media/23696/file/Istra%C5%BEivanje%20o%20potrebama%20djece%20i%20mladih.pdf>

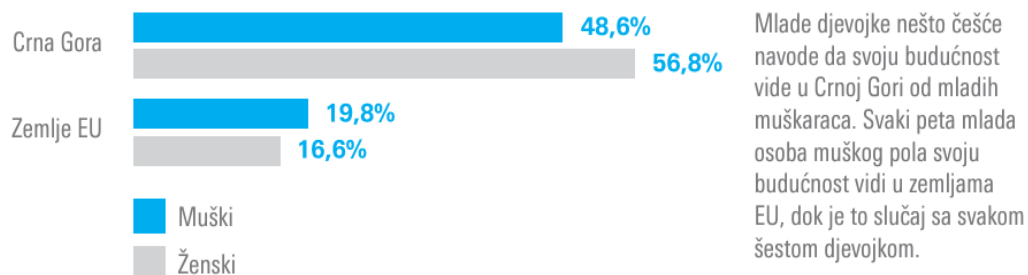
Grafik br. 12: Da li učite/studirajte/radite u istom gradu u kojem ste proveli najveći dio djetinjstva?

Među destinacijama u kojima vide svoju budućnost nalaze se zemlje EU (18,2%), SAD (8,9%), zemlje regiona (6,3%), dok 2,4% mladih svoju budućnost vidi u Rusiji.

Grafik br. 13: Svoj život u budućnosti vidite u...

Posebno značajan podatak se odnosi na stav mladih muškaraca i žena u pogledu njihove budućnosti u Crnoj Gori, gdje je utvrđeno da veći procenat mladih žena vidi svoju budućnost u Crnoj Gori, u odnosu na veći procenat mladih muškaraca koji vide svoju budućnost van granica Crne Gore.

Grafik br. 14: Da li svoju budućnost vidite u Crnoj Gori ili zemljama EU? (razvrstano po polu)

RELOAD istraživanje³⁸ je pokazalo da su mladi djelimično informisani o programima mobilnosti. Ne postoji aktivna i redovna promocija prilika za vannastavne aktivnosti, a još u manjoj mjeri programe mobilnosti. Promocije koje se organizuju se dešavaju rijetko, a način na koji se organizuju podrazumijeva nasumičan odabir određenog broja učenika koji bi prisustvovao info sesiji. Veliki dio mladih na ovaj način ostane uskraćen za ove informacije, a predavači i pedagozi ne koriste svoju ulogu da govore mladim ljudima o ovim prilikama. Mladi su uglavnom čuli za programe mobilnosti i informacije na koje su nailazili jesu bile prilično transparentne i jasne. Podaci pokazuju da se većina mladih studenata nije aktivno upuštala u dublje istraživanje ove teme zato što profesori nijesu ti koji će uvijek da izađu u susret studentima koji bi otišli na neki program razmjene. Osim toga, naglasak je i na tome da mladi nijesu hrabri i postoji veliko ustezanje kada je riječ o odlasku od kuće, od poznatog.

Program mobilnosti sa kojim su najviše upoznati je Erasmus+. Ipak, povratne informacije od strane mladih kažu da ima nejasnih stvari kada su u pitanju konkursi, odnosno kanali koji su se koristili za informisanje mladih o programima mobilnosti. Mladi misle da oglasi nisu dovoljno objašnjeni i da im neke ključne informacije nedostaju. Problem koji je ličnije prirode, a tiče se ove teme jeste to što roditelji nijesu ti koji će da ih podstaknu na takav korak, više bi ih sputali prenaplašenom brigom. Uzevši u obzir prethodno navedeno, uloga EYC kartice se ogleda u stvaranju uslova za informisanost mladih tačnim i pouzdanim informacijama o prilikama za mobilnost, odnosno informacijama koje su prilagođene mladima i njihovim potrebama. Prednosti koje sama kartica omogućava ogledaju se na primjerima kao što su:

- popusti prilikom korišćenja javnog prevoza u mnogim evropskim gradovima,
- popusti na avionske i vozne karte,
- mogućnost korišćenja kartice kao elektronske ulaznice za pristup bibliotekama, kao i popusti prilikom ulaska u muzeje, zoološke vrtove, pozorišta, galerije, sportske događaje, kao i mnoge druge mogućnosti.

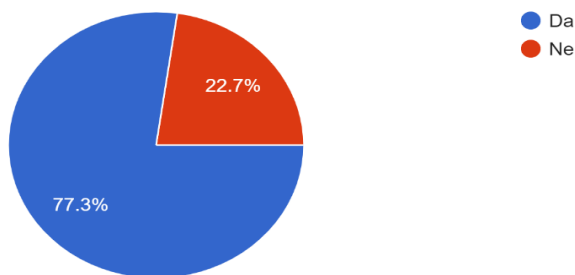
Evaluacijom prethodnog EYC programa³⁹ je utvrđeno da, iako je EYC kartica dobro promovisana za popuste u Crnoj Gori i Evropi, postoji nedostatak informacija među korisnicima o mogućnostima korišćenja popusta širom 39 zemalja. Mnogi mladi se iz različitih razloga suočavaju s nesigurnošću oko načina korišćenja kartice u inostranstvu, što otežava maksimalno iskorišćenje njenih benefita. U tom pogledu, potrebno je raditi na jačanju promocije kartice u saradnji s programima razmjene, poput Erasmus+, kako bi se studentima sistematski objasnili benefiti koje kartica pruža tokom boravka u Evropi. Svrha mobilnosti treba da bude unaprijeđenje kvaliteta obrazovanja i vještina mladih, izgradnja interkulturalnog razumijevanja, nezavisnosti i transverzalnih vještina kod mladih ljudi. Studija uticaja Erasmusa potvrđuje pozitivan uticaj Erasmus+ programa, poboljšavajući kvalitet života studenata i izglede za karijeru, kao i izgradnju osjećaja evropskog identiteta i društvene kohezije.⁴⁰

³⁸ UNDP „Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava“, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-06/Istra%C5%BEivanje%20i%20procjena%20omladinskih%20politika%20i%20potreba%20mladih%20u%2015%20L%20SU%200%201.pdf>

³⁹ Evaluacija EYC programa za period 2022-2024, evaluator Olivera Komar

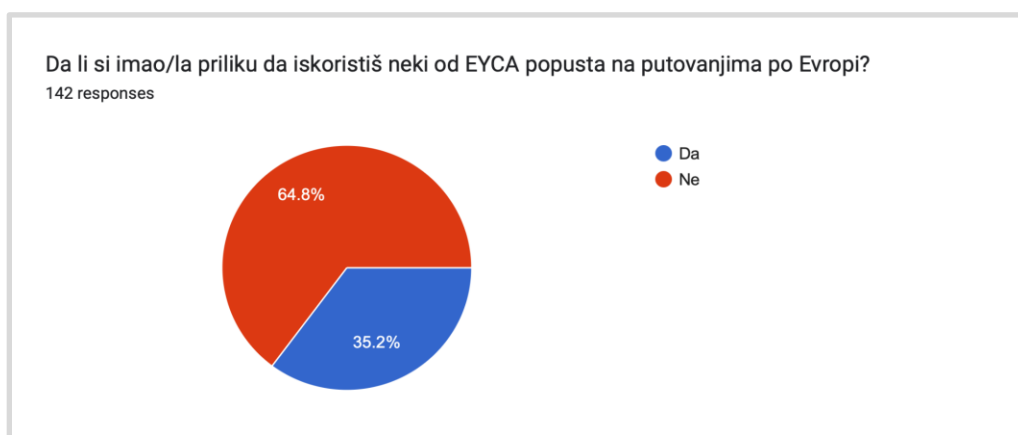
⁴⁰ Erasmus+ studija uticaja na visoko obrazovanje, <file:///C:/Users/38269/Downloads/NC0219323ENN.en.pdf>

U prilog tome, istraživanje koje je sproveo NVO Centar za omladinsku edukaciju iz 2022. godine, je pokazalo da je velika većina korisnika EYC kartice imala priliku da u prethodnom periodu putuje unutar ili van Crne Gore.

Grafik br. 15: Procenat mladih koji je u prethodnom periodu putovao unutar ili van Crne Gore

NVO Centar za omladinsku edukaciju je 2024. godine, sproveo novo istraživanje, koja je u prvi plan stavilo podatak da većina mladih ljudi nije imala priliku da iskoristi neki od EYC popusta u Evropi. Primarni uslov za korišćenje EYC kartice u inostranstvu je uslovljeno razvojem prilika za mlade ljude da putuju i stižu nova iskustva u različitim državama Evrope, obzirom da u ovom istraživanju su učestvovali korisnici koji su putovali van Crne Gore, ali i oni koji to nisu uradili, te iz tog razloga nije moguće uraditi još konkretniju segmentaciju.

Grafik br. 16: Korišćenje EYC popusta na putovanjima po Evropi

Takođe, poseban akcenat je potrebno staviti na promociju mobilnosti unutar Crne Gore kroz stvaranje više prilika za kretanje i upoznavanje, uključujući organizaciju dodatnih kampova i sličnih aktivnosti. Ove mjere mogu značajno doprinijeti poboljšanju mobilnosti mladih i osnažiti njihovu sposobnost da iskoriste sve prednosti koje im kartica nudi.

U tom pogledu, ključni koraci u narednom periodu sprovođenja javne politike u oblasti mobilnosti:

- Jačanje nivoa mobilnosti mladih iz Crne Gore kroz promociju različitih oblika mobilnosti koji su dostupni mladim ljudima,
- Veći nivo dostupnosti benefita i popusta mladima korisnicima EYC unutar i van Crne Gore,

- Jačanje saradnje sa partnerskim institucijama na nivou Evropske unije, sa primarnim akcentom na Evropsku komisiju,
- Jačanje postojeće saradnje i uspostavljanje novih partnerstava u oblasti transporta i prevoza mladih unutar i van Crne Gore.

Operativni cilj 1:	Mladi ljudi iz Crne Gore su aktivni korisnici benefita u oblasti mobilnosti koje Evropska omladinska kartica (EYC) omogućava unutar i van Crne Gore		
Indikator učinka 1: Povećanje broja dostupnih benefita za transport / prevoz mladih unutar i van Crne Gore	Početna vrijednost za 2025 10 dostupnih benefita za transport / prevoz mladih unutar i van Crne Gore	Srednja vrijednost za 2026 5 dodatnih benefita za transport / prevoz mladih unutar i van Crne Gore	Ciljna vrijednost za 2027 5 dodatnih benefita za transport / prevoz mladih unutar i van Crne Gore
Indikator učinka 2: Nivo zadovoljstva korisnika Evropske omladinske kartice (EYC) benefitima koje kartica omogućava unutar i van Crne Gore	Početna vrijednost za 2025 30% korisnika je zadovoljno benefitima koje EYC Program omogućava unutar i van Crne Gore	Srednja vrijednost za 2026 35% korisnika je zadovoljno benefitima koje EYC Program omogućava unutar i van Crne Gore	Ciljna vrijednost za 2027 40% korisnika je zadovoljno benefitima koje EYC Program omogućava unutar i van Crne Gore

Informisanost mladih

Mladi ljudi u savremenom dobu se suočavaju sa nizom složenih izazova i prilika dok grade svoj identitet, donose odluke i sarađuju sa porodicom, vršnjacima i društvom. Posebna uloga u ovom procesu pripada radu na kvalitetnom i pravovremenom informisanju mladih. Informisanje mladih je besplatna i kvalitetna informacija koja osnažuje mlade ljude da ostvaruju svoja prava, da donose odgovorne odluke i aktivno učestvuju u društvenim procesima. Različiti oblici informisanja mladih imaju za cilj da podrže i osnaže mlade potpunim i pouzdanim informacijama o njihovim pravima i mogućnostima, kao i da pruže adekvatne odgovore na potrebe i interese mladih.

Pružanje informacija mladima je centralna funkcija omladinskog rada i dijeli njegove ključne vrijednosti:

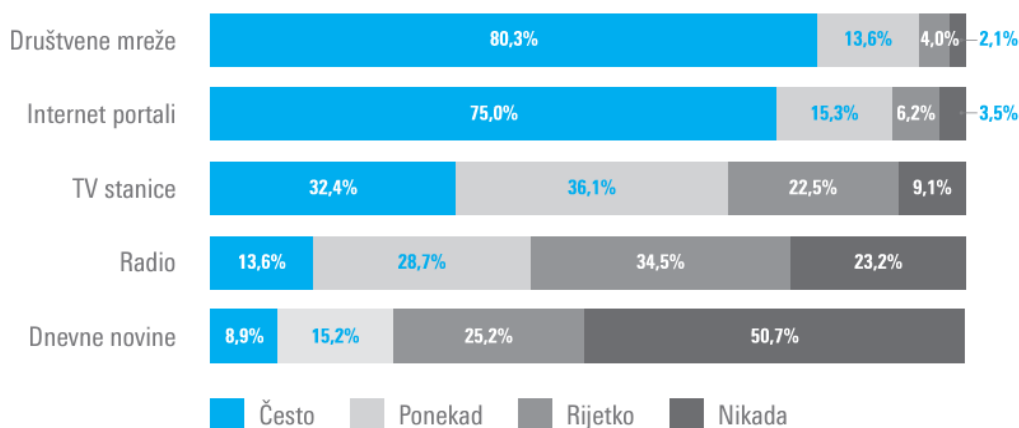
- Informisanje mladih ima za cilj da bude otvoreno za sve mlade ljude i da djeluje u njihovom interesu, pokrivajući pitanja koja su im bitna i pružajući širok spektar aktivnosti (informisanje, savjetovanje, podrška, obuka, umrežavanje i upućivanje na specijalizovane službe). Ove aktivnosti mogu da realizuju omladinski informacioni centri, preko omladinskih informacionih službi, omladinskih informacionih radnika i drugih struktura, preko vršnjaka, koristeći lice u lice i/ili digitalno okruženje uz razvoj digitalnih usluga.

Kada govorimo o stepenu informisanosti mladih u Crnoj Gori, RELOAD istraživanje⁴¹ je identifikovalo nedovoljnu informisanost i donekle nezainteresovanost mladih u Crnoj Gori, posebno u dijelu koji se

⁴¹ UNDP „Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava“, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022->

odnosi na informisanje o najvažnijim nacionalnim omladinskim politikama. U tom pogledu, identifikovana je jasna potreba za obezbjeđenjem znatno većeg obuhvata mladih prilikom kreiranja strateških dokumenata i planova koji se tiču mladih, ali i na potrebu za sprovođenjem aktivnosti koje kao cilj treba da motivišu mlade za proaktivniji pristup. U tom kontekstu, prepoznata je i nedovoljna iskorišćenost savremenijih i primamljivijih kanala distribucije informacija, poput društvenih mreža i aplikacija putem kojih bi se mladi mogli efikasnije informisati o politikama, pozivima, savjetima i raznim pitanjima koja se odnose na mlade u različitim oblastima poput obrazovanja, zapošljavanja, kulturnih sadržaja, mogućnosti za razvoj biznisa i sl.

Kada govorimo o dominantnim načinima informisanja mladih, dostupni podaci⁴² ukazuju da se mladi ljudi u Crnoj Gori dominantno informišu koristeći društvene mreže kao osnovni izvor informacija. Kumulativno, 93,9% mladih često ili ponekad informiše se putem društvenih mreža. Internet portali kao sredstvo informisanja mladih nalazi se odmah na drugom mjestu, gdje kumulativno 90,3% mladih navodi da se informiše putem istih. Značajno rjeđe mladi se informišu putem TV stanica, radija te dnevnih novina.

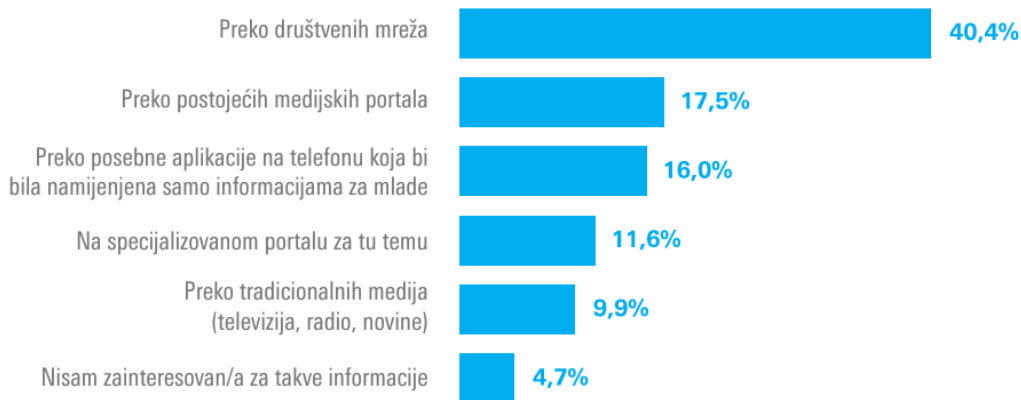
Grafik br. 17: Koliko često se informišete iz sljedećih sredstava informisanja?

Takođe, u pogledu preferenci mladih u vezi primarnih izvora informacija, skoro polovina mladih bi željela da se informiše putem društvenih medija, dok 16% mladih informacije želi primati putem posebne aplikacije na telefonu koja bi bila namijenjena samo informacijama za mlade.

[06/Istra%C5%BEivanje%20i%20procjena%20omladinskih%20politika%20i%20potreba%20mladih%20u%2015%20L SU_0_1.pdf](#)

⁴² Istraživanje o položaju mladih, UNICEF, 2023,

<https://www.unicef.org/montenegro/media/23696/file/Istra%C5%BEivanje%20o%20potrebama%20djece%20i%20mladih.pdf>

Grafik br. 18: Kako biste najviše voljeli da primete informacije koje se tiču mladih ljudi u Crnoj Gori?

Oblast informisanja mladih predstavlja segment u kojem EYC ostvaruje najbolje rezultate u prethodnom periodu sprovođenja javne politike. S razgranatom mrežom partnera, omladinska kartica je vidljiva i prepoznata, na svim značajnim internet platformama i javnim promocijama preko kojih se informišu mladi.

EYC Program povezuje mlade sa svim vrstama informacija, usluga i mogućnosti, pri čemu su mnoge od informacija vezane za oblasti zapošljivosti i preduzetništva, što je definitivno postalo fokus u Evropi i Crnoj Gori poslednjih godina. Omladinske kartice obezbjeđuju komunikacione kanale koji mogu omogućiti kreatorima nacionalnih i lokalnih javnih politika da:

- mladima pruže informacije,
- direktno konsultuju mlade.

Mnoge EYC članice širom Evrope kreiraju inovativne prakse informisanja u cilju što većeg i aktivnijeg društvenog angažovanja mladih, sa akcentom na zajednički rad na dizajnu modernih EYC predloga i ideja.

Takođe, kreatori javnih politika su zainteresovani da saznaju više o dobrim praksama u drugim zemljama. EYC Asocijacija može pružiti odličan uvid u ove prakse, imajući u vidu da 37 zemalja se nalazi u EYC mreži. Asocijacija je opremljena da lako i brzo generiše informacije iz različitih evropskih zemalja o bilo kom aspektu mobilnosti, koji je od interesa za mlade ljude iz Crne Gore. Jedan od dostupnih alata informisanja mladih je i interna EYC mejling lista, koja nudi svim članovima informacije o mogućnostima na evropskom nivou, različitim novostima, kao i informacije o postojećim i budućim pogodnostima za mlade korisnike kartica.

Da bi se obezbijedio reciprocitet popusta i pogodnosti EYC kartice u svim evropskim zemljama, registracija i zaštita onlajn domena je od ključnog značaja. Kako bi se osiguralo da informacije o mladima budu lako dostupne mladima, EYC Asocijacija je registrovala različite domene koji im mogu pomoći u tome.

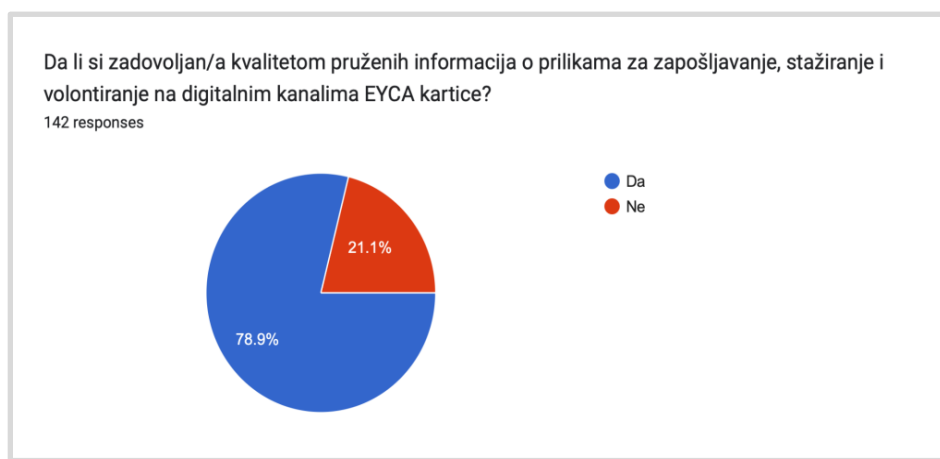
Kada govorimo o korišćenju EYC kartice kao izvora informisanja mladih u Crnoj Gori, dostupni podaci ukazuju na jasan trend povećanja korišćenja u svrhe informisanja, i to:

EYC veb stranica	1.100.000+ pregledanih stranica na godišnjem nivou
Mjesečni newsletter	55.000+ adresa aktivnih korisnika

Mjesečni SMS	55.000+ adresa aktivnih korisnika
Društvene mreže	10.000+ aktivnih pratilaca na Facebook-u, Instagram-u i LinkedIn-u
Mobilna aplikacija	12.000+ aktivnih korisnika
Štampani materijali	EYC distributivna mjesta - Univerziteti, Lokalne samouprave, Omladinski servisi
Fizička prisutnost	Promotivni događaji u Crnoj Gori i Evropi

Tabela br. 2: Korišćenje EYC kartice kao izvora informisanja

Posebno značajan podatak se odnosi na zadovoljstvo korisnika EYC kartice u pogledu kvaliteta pruženih informacija o prilikama za zapošljavanje, stažiranje i volonitiranje, gdje je 78,9% mladih izrazilo zadovoljstvo kvalitetom navedenih informacija.

Grafik br. 19 Zadovoljstvo korisnika EYC pruženim informacijama

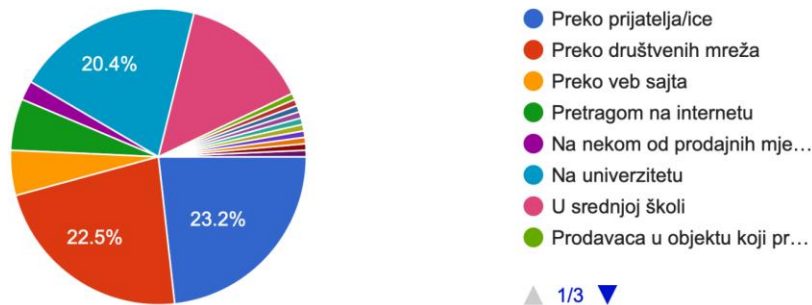
Rezultati sprovedene evaluacije prethodnog EYC Programa su jasno ukazali na potrebu dodatnog uključivanja EYC ambasadora i ambasadorke u promociju EYC kartice putem digitalnih kanala, kao i unaprijediti saradnju s omladinskim servisima kako bi se povećala informisanost mladih. Posebno je značajno istaći da EYC kartica omogućava popuste širom Evrope, ali korisnici nekada nisu svjesni da mogu koristiti popuste van Crne Gore, te je neophodno raditi na dodatnom uspostavljanju povjerenja i informisanosti kroz različite kanale u ovom segmentu. Dok je kartica izvanredno promovisana u Crnoj Gori, potrebno je nastaviti sa promovisanjem njenih prednosti i u evropskom kontekstu kako bi mladi koji putuju van Crne Gore maksimalno iskoristili sve dostupne mogućnosti.

Baza korisnika i korisnica kartice predstavlja alatku sa najviše potencijala za dostizanje mladih u Crnoj Gori. Posljednja verzija aplikacije posjeduje različite alate, uz veoma značajnu push notifikaciju, uz mogućnosti raznih vrsta segmentacije koje dozvoljavaju vrlo ciljano targetiranje mladih po odabranim kriterijumima (opština, pol, godine, univerzitet i sl.), što čini alat kojim Program raspolaže izuzetno vrijednim.

Dostupni podaci pokazuju da se mladi u Crnoj Gori dominantno informišu o kartici zahvaljujući kontaktima sa svojim vršnjacima, kao i informacijama koje su dostupne u visokoškolskim obrazovnim institucijama, na EYC veb sajtu, kao i preko društvenih mreža.

Na koji način si čuo/la za EYCA karticu?

142 responses

Grafik br. 20: Informisanje mladih i EYC kartici

Uzevši u obzir prethodno navedeno, ključni prioriteti u oblasti informisanja mladih u narednom periodu sprovođenja javne politike su:

- Pružanje pouzdanih, nepristrasnih tačnih informacija prilagođenih mladima,
- Olakšati pristup različitim izvorima i kanalima informacija,
- Dati pregled dostupnih opcija o temama relevantnim za mlade ljude,
- Pomoći mladima da se snađu u preopterećenosti informacijama savremenog društva,
- Osigurati da mladi znaju svoja prava, dostupne usluge i način na koji im mogu pristupiti,
- Podrška mladima u vrednovanju dostupnih informacija i njihovog kvaliteta,
- Usmerjavati mlade ljude da pronađu najbolje opcije koje su im na raspolaganju i donesu sopstvene odluke,
- Ponuditi različite kanale komunikacije i dijaloga za direktnu podršku mladima u potrazi za informacijama i znanjem,
- Pružiti doprinos medijskoj i informacionoj pismenosti mladih.

Operativni cilj 2:	Evropska omladinska kartica (EYC) predstavlja jedan od savremenih i prilagođenih izvora informisanja mladih ljudi u Crnoj Gori		
Indikator učinka 1:	Početna vrijednost za 2025	Srednja vrijednost za 2026	Ciljna vrijednost za 2027
Nivo informisanosti korisnika Evropske omladinske kartice (EYC) o dostupnim benefitima unutar Crne Gore i na teritoriji članica Evropske omladinske kartičarske asocijacije (EYCA)	Uspostavljen novi modul na EYC veb sajtu o dostupnim popustima unutar Crne Gore i na teritoriji članica EYC Asocijacije	Uspostavljen novi sadržaj u EYC newsletter-u o dostupnim popustima unutar Crne Gore i na teritoriji članica EYC Asocijacije	Uspostavljen novi modul na EYC veb sajtu ili myEYC mobilnoj aplikaciji koji će omogućiti elektronsko povezivanje sa najmanje 10 popustodavaca

Karijerni razvoj mladih

Mladi u Crnoj Gori se suočavaju sa specifičnim preprekama na tržištu rada. Stopa nezaposlenosti mladih je znatno viša, a uslovi zapošljavanja i rada lošiji od onih kod starijih građana, što dovodi do visokih ekonomskih i socijalnih troškova za crnogorsko društvo. Stoga se posebna pažnja mora posvetiti boljoj integraciji mladih u tržište rada, odnosno podrška mladima treba da se zasniva na postojećim politikama zapošljavanja, dopunjenim gde je to potrebno ciljanim intervencijama države na tržištu rada. Često neusklađenost ponude i potražnje leži u korijenu slabe integracije mladih na tržište rada. Ovo je situacija koja bi se mogla riješiti usvajanjem integrisanih pristupa koji efikasno razmatraju obje strane tržišta rada i koji uključuju sve sektore društva, uključujući mlade ljude u procese donošenja odluka od značaja za unaprijeđenje nivoa njihove zapošljivosti.

Podaci Zavoda za zapošljavanje iz 2023. godine,⁴³ pokazuju da je kod mladih uzrasta 15-24 godine stopa aktivnosti je povećana sa 40,7% na 50,4%, stopa zaposlenosti se takođe povećala sa 32,2% na 42,3%, a stopa nezaposlenosti je smanjena sa 21% na 16,1%. U odnosu na navedeni podatak, stopa nezaposlenosti mladih u EU u novembru 2023. godine je bila 14,5% i niža je za 0,6 p.p. u odnosu na novembar 2022. godine (15,1%). Povećanje zaposlenosti zabilježeno je u svim sektorima, a najveće povećanje prosječnog broja zaposlenih u periodu od I – XI 2023. godine, u odnosu na uporedni period prethodne godine, ostvareno je u:

- informisanju i komunikacijama – 33,3% (11.111:8.335),
- poslovanju nekretninama – 30,3% (2.991:2.295),
- stručnim naučnim i tehničkim djelatnostima – 16,7% (14.978:12.839),
- uslugama smještaja i ishrane – 13,9% (24.737:21.723),
- građevinarstvu – 12,7% (17.516:15.546),
- ostalim uslužnim djelatnostima – 12,6% (6.384:5.668), administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima za 12% (11.293:10.087), itd.

Podaci za mjesec septembar 2024. godine,⁴⁴ pokazuju da je i dalje značajan broj mladih u rasponu od 15-30. godina nezaposlen. Od navedenog broja nezaposlenih mladih ljudi, više od polovine čine nezaposlene mlade žene .

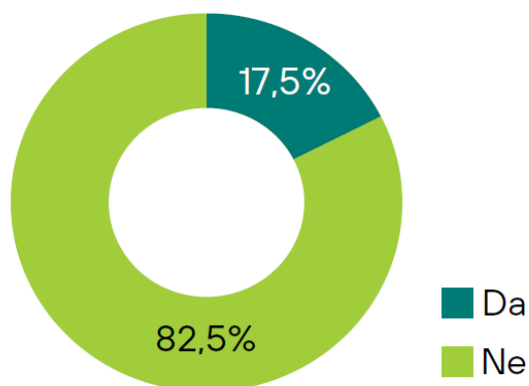
Datum		Starosne grupe					
		15-24	25-30	31-40	41-50	51-60	61-67
30.9.2024.	Ukupno	2,607	3,049	7,205	7,462	7,723	4,053
	Žene	1,551	2,056	4,710	4,281	4,043	2,321
30.9.2023.	Ukupno	3,187	3,754	8,626	8,700	8,827	4,228
	Žene	1,819	2,524	5,578	4,895	4,543	2,274
31.12.2023.	Ukupno	4,559	4,532	8,856	8,820	8,877	4,298
	Žene	2,693	2,957	5,703	4,996	4,583	2,331

Tabela br. 3: Nezaposlenost prema starosnim grupama

⁴³ Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Analiza ponude, tražnje i zapošljavanja na tržištu rada u Crnoj Gori u 2023. godini, <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2024/03/Upisna-politika-2023.-godina-KONA%C4%8CNA-1.3.2024..pdf>

⁴⁴ Zavod za zapošljavanje, Izvještaj za septembar 2024, <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2024/10/Mjese%C4%8Dni-statisti%C4%8Dki-izvje%C5%A1taj-30.9.2024 .pdf>

Volonterizam je važan i sve popularniji mehanizam za mlade ljude da dovedu do pozitivnih promjena u društvu, i postaje sve relevantniji kao mehanizam za uključivanje mladih u globalni mir i održivi ljudski razvoj. U dijelu koje se odnosi na volontiranje mladih u Crnoj Gori, istraživanje Centra za građansko obrazovanje (CGO),⁴⁵ pokazuje da velika većina mladih u Crnoj Gori u proteklih godinu dana nije učestvovala u nekom vidu dobrovoljnog, odnosno volonterskog rada, a tek 17.5% mladih je, u navedenom periodu, posvetilo vrijeme ovoj vrsti aktivizma.

Grafik br. 21: Mladi koji su imali iskustvo volontiranja

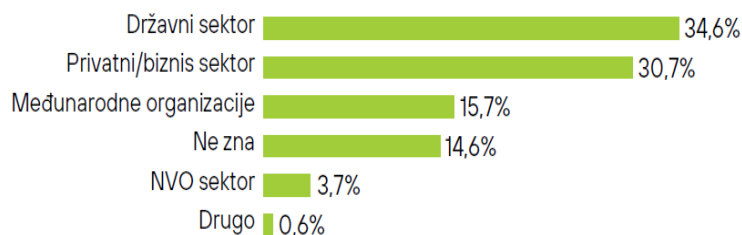
Međutim, potrebno je istaći da ne postoje precizni podaci o broju mladih koji volontiraju u Crnoj Gori, što predstavlja jedno od pitanja koje bi bilo potrebno adresirati u narednom periodu na nivou cjelokupnih omladinskih politika.

U dijelu koji se odnosi na stažiranje mladih, potrebno je istaći Program stručnog osposobljavanja osoba sa stečenim visokim obrazovanjem koji se u Crnoj Gori primjenjuje od 2013. godine. Stručno osposobljavanje korisnika traje devet mjeseci i priznaje se kao radno iskustvo u trajanju od 12 mjeseci i kao uslov za polaganje odgovarajućeg stručnog ispita sa stečenim visokim obrazovanjem. Program omogućava visokoškolicima da steknu odgovarajuće radno iskustvo, poslodavcima u javnom i privatnom sektoru daje šansu da prepoznaju potrebe za određenim kadrom, koji odgovara njihovoj specifičnoj djelatnosti, i radno ga angažuju po isteku stručnog osposobljavanja. Nakon dvanaest ciklusa sprovođenja Programa, ukupan broj korisnika 50.226 lica je dobilo priliku da se stručno osposobljava. Za Program 2023/2024. godine poslodavci su iskazali veliko interesovanje, što je rezultiralo oglašavanjem 15.300 slobodnih radnih mjesta za stručno osposobljavanje, dok je ukupan broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji se prijavio za učešće u Programu 2.338.⁴⁶

Kada su u pitanju preferencije mladih u oblasti zapošljavanja, CGO podaci pokazuju da je državni (javni) sektor i dalje najpoželjniji, a slijedi privatni/biznis sektor, zatim međunarodne organizacije.

⁴⁵ Centar za građansko obrazovanje, Mladi između marginalizacije, radikalizacije i potencijala, <https://cgo-cce.org/2023/08/29/mladi-izmedu-marginalizacije-radikalizacije-i-potencijala-2/>

⁴⁶ Izvještaj o realizaciji Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem za 2023/2024. godinu, <https://wapi.gov.me/download/e0b8b90c-32ad-4794-b12f-382042569d35?version=1.0>

Grafik br. 22: Preference mladih u oblasti zapošljavanja

Posebno značajno pitanje se odnosi na mlade i preduzetništvo u Crnoj Gori. Broj mladih koji žele i pokreću sopstveni biznis nije na zavidnom nivou. Brojna istraživanja govore o tome da mladima nedostaje podstrek, često znanje iz oblasti preduzetništva, informacije, podsticaj države, plaše se neuspjeha, a takođe problem su i finansije. Veliki broj mladih ističe da nedostaje klima, sredina u kojoj će se osjećati sigurno i imati podstrek da svoje ideje realizuju i plasiraju na tržište. Istraživanje Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj⁴⁷ je pokazalo da dvije trećine mladih smatra da je početni kapital ključni preduslov za pokretanje privatnog biznisa, sa značajnim akcentom na inovativne ideje i spremnost za rizik.

Grafik br. 23: Šta je potrebno mladima za pokretanje privatnog biznisa

Kada govorimo o broju NEET osoba⁴⁸ u ukupnoj populaciji mladih, dostupni podaci⁴⁹ ukazuju na postojeće opšte trendove u crnogorskoj ekonomiji. Naime, u periodu od 2015. do 2018. godine stopa NEET je blago opala sa 23.4% na 21.0% mladih. Nakon toga, ovaj pokazatelj raste na maksimalnih 26.6% ukupne populacije mladih u 2020. godini, što odgovara padu crnogorske ekonomije uzrokovanom COVID-19 pandemijom. Narednu godinu, 2021., obilježila je stagnacija - stopa NEET je iznosila 26.5%³⁶.

⁴⁷ Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj,

⁴⁸ Definicija NEET osoba: NEET je akronim za izraz na engleskom jeziku, a koji se odnosi na mlade koji nijesu zaposleni, niti su u sistemu obrazovanja ili obuke.

⁴⁹ NEET mladi u Crnoj Gori-Situaciona analiza, <https://www.forum-mne.com/neet-mladi-u-crnoj-gori-situaciona-analiza/>

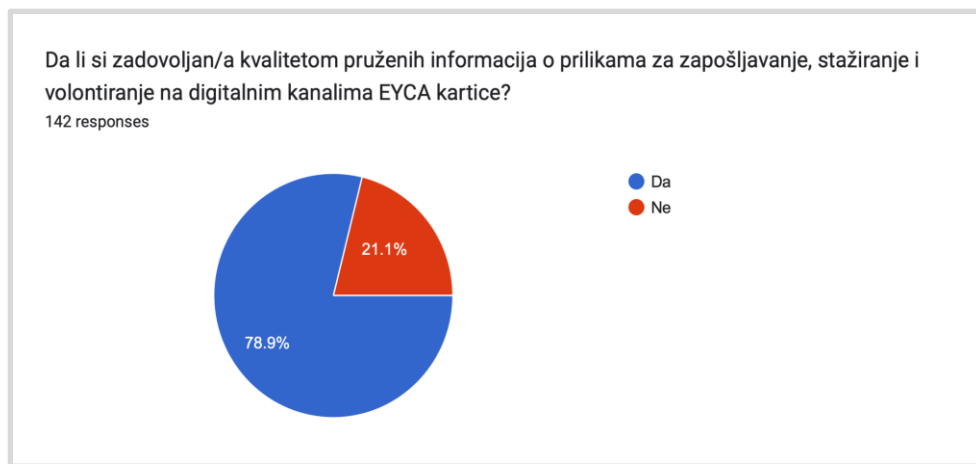
Osjetan pad stope NEET zabilježen je tek u 2022. godini koja predstavlja godinu oporavka domaće ekonomije - prema podacima ARS za datu godinu, NEET populaciji je pripadalo nešto manje od četvrtine ukupne populacije mladih, odnosno 23.2% njih, što čini oko 32 200 mladih starosti od 15 do 29 godina.

Struktura NEET mladih s obzirom na starosnu dob se značajnije promijenila u periodu između 2021. i 2022. godine. Iako procentualni iznosi ukazuju na povećanje broja NEET mladih starosti 15-24 godine, apsolutni iznosi pokazuju drugačiju sliku - NEET populacija u ovoj grupi je ostala gotovo ista (smanjenje sa oko 17 400 na 17 100 u 2022. godini), dok je procentualna razlika nastala usljed naglog smanjenja NEET populacije unutar grupe 25-29 godina koje je tržište rada apsorbiralo tokom oporavka crnogorske ekonomije³⁸.

U pogledu polne strukture, udio muškaraca u NEET grupi u 2022. godini je veći u odnosu na žene (54.6% naprema 45.4%) i gotovo je istovjetan rezultatu ostvarenom godinu ranije. Ovaj podatak razlikuje Crnu Goru od dominantne većine evropskih zemalja gdje NEET populaciju uglavnom čine žene. Kada je riječ o obrazovanju, podaci pokazuju prilično visoke stope NEET mladih među diplomiranim studentima³⁹, kao i to da se udio mladih sa tercijskim obrazovanjem u periodu od 2020. godine nalazi na znatno većem nivou u odnosu na ranije

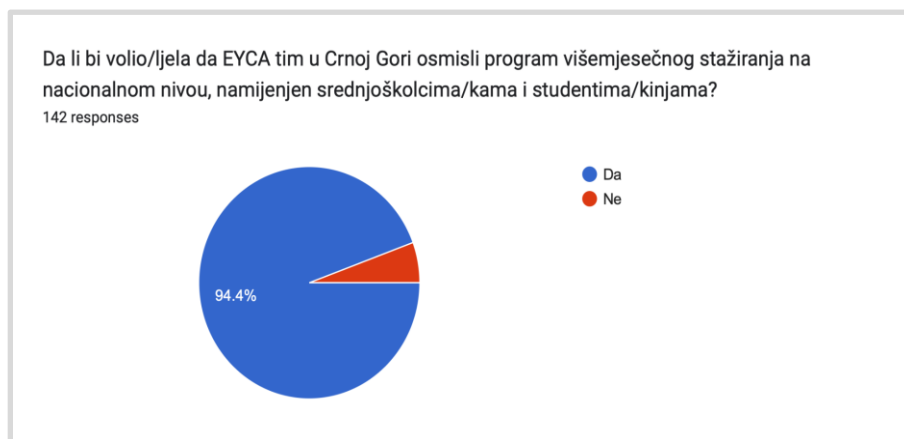
Doprinos EYC Programa u oblasti zapošljavanja u Crnoj Gori u prethodnom periodu sprovođenja javne politike, se primarno ogleda u unaprijeđenju informisanosti i pristupa prilikama za zapošljavanje korisnicima kartice. Iako je prethodni EYC program definisao zapošljavanje kao prioritet, većina mladih korisnika EYC kartice ga ne prepoznaje kao takvog, fokusirajući se više na benefite koje pruža omladinska kartica. Buduće aktivnosti treba da se usmjere na jačanje vidljivosti cilja zapošljavanja i njegovu artikulaciju. Važno je nastaviti razvijati motivaciju, vještine i znanja mladih, kao i poboljšati komunikaciju sa tržištem rada. Pored toga, saradnja s NLB bankom i drugim privrednim subjektima pokazala je opravdanost ulaganja resursa u finansijsku pismenost, koja je vrlo važna za mlade u ovom periodu njihovog života. Preporučuje se unaprijeđenje online platformi sa prilikama za zapošljavanje, organizacija studijskih posjeta i dalja podrška razvoju start-up zajednice u Crnoj Gori, posebno za NEET mlade.

Istraživanje NVO Centar za omladinsku edukaciju je pokazalo da je većina korisnika/ca EYC kartice zadovoljna kvalitetom pruženih informacija o prilikama za zapošljavanje, stažiranje i volonitriranje na digitalnim kanalima EYC kartice.

Grafik br. 24: Nivo zadovoljstva korisnika EYC kartice pruženim informacijama u oblasti zapošljavanja

U narednom periodu sprovođenja javne politike, poseban značaj će biti pružen razvoju programa stažiranja namijenjenih mladim srednjoškolcima/kama i mladim studentima/kinjama. Velika većina korisnika/ca EYC kartice je iskazala potrebu za razvojem ovog tipa programa stažiranja, što je i potvrđeno rezultatima sprovedenog istraživanja.

Grafik br. 25: Stav mladih o razvoju programa stažiranja namijenjenog korisnicima EYC kartice

Dodatno, akcenat će biti stavljen na sledeće ključne korake u oblasti zapošljavanja u narednom periodu sprovođenja javne politike:

- Veći nivo informisanosti mladih o dostupnim prilikama za zapošljavanje, volontiranje i stažiranje preko EYC digitalnih alata,
- Jačanje saradnje sa privatnim kompanijama - partnerima na EYC projektu u cilju pružanja konsultativne podrške i kreiranju radnih mjesta po mjeri mladih,
- Podsticanje različitih tipova preduzetništva mladih ljudi sa akcentom na društveno preduzetništvo, žensko preduzetništvo, zeleno preduzetništvo, itd.,
- Razvoj servisa podrške mladima u odabiru budućeg zanimanja,
- Organizacija volonterskih aktivnosti u cilju afirmacije volonterizma među mladima.

Operativni cilj 3:	Korisnici Evropske omladinske kartice (EYC) su pravovremeno informisani o dostupnim prilikama za zaposlenje, stažiranje i volontiranje u Crnoj Gori.		
Indikator učinka 1: Broj objava o dostupnim prilikama za zaposlenje, stažiranje i volontiranje na EYC veb sajtu	Početna vrijednost za 2025 50 objava o dostupnim prilikama za zaposlenje, stažiranje i volontiranje na EYC veb sajtu	Srednja vrijednost za 2026 Minimum 60 objava o dostupnim prilikama za zaposlenje, stažiranje i volontiranje na EYC veb sajtu	Ciljna vrijednost za 2027 Minimum 70 objava o dostupnim prilikama za zaposlenje, stažiranje i volontiranje na EYC veb sajtu

Razvoj EYC programa na nacionalnom i lokalnom nivou

Aktivno učešće mladih u lokalnim zajednicama u kojima žive i njihov građanski angažman predstavljaju važne uslovi za razvoj inkluzivne lokalne demokratije, održivog upravljanja u zajednici, ali i sprovođenja reformi i promjena koje će unaprijediti položaj mladih ljudi u njihovim zajednicama. Pored navedenog, mogućnosti koje stvaraju lokalne samouprave da se mladi angažuju na građanskom planu, pomažu mladim ljudima da razviju nova znanje i vještine, kao i prilike da naprave razliku u svojim zajednicama.

Angažman mladih takođe koristi lokalnoj zajednici tako što osigurava da se perspektiva i glasovi mladih čuju kao dio lokalnog procesa donošenja odluka. U tom pogledu, neophodno je obezbijediti učešće mladih svim oblastima ekonomskog, političkog, društvenog i kulturnog razvoja.

Kada govorimo u učešću mladih u lokalnim zajednicama u Crnoj Gori, Zakonom o lokalnoj samoupravi⁵⁰ propisano da se za obavljanje poslova lokalne samouprave obrazuju organi lokalne uprave (sekretarijati, uprave i direkcije) u okviru kojih se vrše i poslovi koji se odnose na oblast mladih, pri čemu je uobičajena praksa da se zbog ograničenih administrativnih i finansijskih kapaciteta, pitanjima mladih bave organi uprave koji se bave i drugim poslovima. Reload istraživanje⁵¹ je pokazalo da samo u nekim opštinama postoje kancelarije za mlade koje sprovode omladinske politike, uključujući i mjere iz lokalnih akcionih planova za mlade. Omladinski klubovi takođe nijesu formirani u svim opštinama, što ukazuje na jasne razlike na lokalnom nivou kad je riječ o razvijenosti institucionalnog okvira koji se tiče omladinske politike. Takođe, uključenost brojnih institucija na lokalnom nivou u planiranju i implementaciji strategija za mlade je usljed nedostatka kapaciteta, ograničeno. Mogućnosti za finansiranje omladinskih politika su takođe limitirane. Iako neke opštine imaju budžetske linije koje se odnose na mlade, ta sredstva su prilično skromna, ali je u nekim slučajevima finansijska podrška veća kroz učešće onih sekretarijata i tijela koja nijesu direktno zadužena za mlade. Istraživanje je pokazalo da na skali od 1 do 10, mladi iz 15 opština zadovoljstvo svojim životom najčešće ocjenjuju između 5 i 6. Najmanje zadovoljni životom su mladi u opštini Cetinje. Uvjedljivo najvažniji razlog za nezadovoljstvo u većini opština i klastera jeste loš sveukupni kvalitet življenja, a slijedi loša mogućnost zapošljavanja.

Lokalni akcioni planovi za mlade uključuju i nalaze istraživanja o potrebama mladih na lokalnom nivou, predloge radne grupe i sugestije sa javnih diskusija, mladi u većini opština ipak nijesu upoznati sa zakonodavnim i strateškim okvirom koji se odnosi na njih, niti poznaju mehanizme koji su im na raspolaganju za uključivanje u donošenje odluka. Pored toga, dosadašnje iskustvo mladih je uglavnom negativno po pitanju učešća u takvim aktivnostima, a uključenost je formalna i obično ne rezultira uvažavanjem predloga mladih.

Istraživanje koje je sprovedla NVO Centar za omladinsku edukaciju iz 2024. godine, je pokazalo da 47,2% korisnika EYC kartice na lokalnom nivou je imalo priliku da na neki od navedenih način učestvuje u razvoju javnih politika na lokalnom nivou. Međutim, i dalje ostaje činjenica da većina mladih nije imala priliku ili želju da učestvuje u navedenim procesima u svojim zajednicama, na čemu je neophodno raditi u narednom periodu.

⁵⁰ Zakon o lokalnoj samoupravi, <https://www.gov.me/dokumenta/b2130e85-1a91-47a4-9cc6-7080295727c4>

⁵¹ UNDP „Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava“, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-06/Istra%C5%BEivanje%20i%20procjena%20omladinskih%20politika%20i%20potreba%20mladih%20u%2015%20L%20SU_0_1.pdf

Grafik br. 26: Učešće mladih korisnika EYC kartice u razvoju javnih politika na lokalnom nivou

Takođe, identifikovana je i nedovoljna informisanost i donekle nezainteresovanost mladih za razvoj javnih politika i na nacionalnom nivou, što ukazuje na potrebu za znatno većim obuhvatom mladih prilikom kreiranja strateških dokumenata i planova koji se tiču te ciljne populacije, ali i na potrebu za sprovođenjem aktivnosti koje kao cilj treba da motivišu mlade za proaktivniji pristup. U tom kontekstu, prepoznata je i nedovoljna iskorišćenost savremenijih i primamljivijih kanala distribucije informacija, poput društvenih mreža i aplikacija putem kojih bi se mladi mogli efikasnije informisati o politikama, pozivima, savjetima i raznim pitanjima koja se odnose na mlade u različitim oblastima poput obrazovanja, zapošljavanja, kulturnih sadržaja, mogućnosti za razvoj biznisa i sl.

Kada govorimo o doprinosu EYC Programa razvoju omladinskih politika na lokalnom nivou se ogleda u jačanju postojeće saradnje sa lokalnim samoupravama u cilju jače vidljivosti i dostupnosti Evropske omladinske kartice (EYC). Komunikacijom sa korisnicima kartice je utvrđeno da nisu sve mlade osobe u Crnoj Gori u mogućnosti da posjete Podgoricu ili neki od okolnih gradova i preuzmu karticu, te je to jedan od razloga zašto je potrebno uložiti vrijeme i resurse u izgradnju održivih partnerstava s lokalnim samoupravama na teritoriji čitave Crne Gore. Takođe, ovaj način rada potvrđuje i dodatnu komponentu programa, inkluzivnost - obzirom da je jedan od ciljeva EYC programa da je kartica jednako dostupna svima u svakom trenutku, što je i urađeno kroz digitalizaciju procesa distribucije kartica.

Mladi ljudi u svom gradu imaju priliku dobiti ko-brendirane EYC kartice (preuzimaju se u opštinama, omladinskim servisima ili online putem), uz koje mogu koristiti sve povoljnosti u Crnoj Gori i širom Evrope. Dodatno, pored distribucije kartica, u saradnji s lokalnim samoupravama organizovano je i po minimum šest aktivnosti godišnje po gradu (radionice, obuke, mentorstva, konsultacije filmske projekcije i sl.).

Evaluacija sprovođenja EYC Programa je pokazala da jedan od osnovnih prioriteta u narednom periodu sprovođenja javne politike treba da bude obezbjeđivanje dodatnih popusta i usluga za mlade na lokalnom nivou, čime će se povećati privlačnost EYC kartice koja će na taj način obezbijediti i lokalne servise.

Navedena tvrdnja je potvrđena i od strane korisnika kartice, koji su dominantnom većinom ukazali na potrebu daljeg jačanja saradnje i uvezivanja EYC kartice sa lokalnim samoupravama i značajnim privrednim subjektima, sve u cilju omogućavanja mladim ljudima što većeg broja popusta na loklanom nivou.

Grafik br. 27: Mišljenje mladih korisnika EYC kartice o razvoju saradnje sa lokalnim subjektima

Lokalizacija kartica prema specifičnim potrebama svake zajednice može doprinijeti efikasnijoj upotrebi i boljoj informisanosti o dostupnim mogućnostima. Pored toga, širenje broja popusta u različitim gradovima Crne Gore je ključno za uključivanje svih mladih u program. Broj popusta i prilika trenutno znatno varira od opštine do opštine. Tokom prethodnog perioda bilo je i prilika koje nisu iskorišćene kao što je ideja da se napravi kulturna mapa koja bi obuhvatila sve što bi mladima bilo interesantno da posjete dok su u Budvi koristeći karticu. Ovakve lokalne ideje su važne za razvoj Programa na lokalnom nivou, ali je neophodno osnažiti lokalne kapacitete institucija koje mogu realizovati ili participirati u ovim projektima. Transfer iskustava između opština može donijeti dodatne koristi, jer razmjena dobrih praksi i uspješnih modela može unaprijediti saradnju na lokalnom nivou, ali i osnažiti kapacitete timova koji u opštinama rade na implementaciji omladinske politike.

Program treba prilagoditi specifičnim prioritetima svake lokalne samouprave, posebno u vezi sa zapošljavanjem, kako bi se organizovale relevantnije aktivnosti za mlade. Na primjer, pitanje zapošljavanja zahtjeva bitno drugačiji pristup u različitim djelovima Crne Gore.

Saradnja s lokalnim samoupravama pruža lokalnim kancelarijama za mlade/sekretarijatima da na vrlo jednostavan način osjete potrebe mladih i realizuju istraživanja na različite teme (npr. na koji način bolje prepoznati potrebe mladih i uključiti ih u proces definisanja lokalnih akcionih planova, koji su lokalni benefiti koji su im potrebni za svakodnevno funkcionisanje). Posebno je značajno istaći da je svim lokalnim samoupravama na raspolaganju elektronska baza kontakata, koja se kreira nakon svake preuzete kartice na lokalnu, upravo u cilju komunikacije i promocije drugih omladinskih događaja, sa ciljem da projekat EYC kartice bude pokretač i podrška svim drugim inicijativama. Dobra dosadašnja saradnja sa opštinama rezultirala je pojavom EYC kartice kao neizostavnog segmenta u okviru lokalnih strategija za mlade i činjenicom da se na godišnjem/dvogodišnjem nivou obnavljaju ugovori o partnerstvu i realizuju novi programi.

Ključni koraci u oblasti saradnje sa državnim i lokalnim institucijama:

- Jačanje saradnje sa institucijama na državnom i lokalnom nivou u cilju omogućavanja većeg nivoa benefita i popusta za mlade korisnike EYC kartice,
- Veći nivo inkluzivnosti EYC kartice, sa posebnim akcentom na mlade koji dolaze iz socijalno ugroženih i ranjivih kategorija društva,

- Jačanje saradnje sa ustanovama visokog obrazovanja u Crnoj Gori, kao i sa srednjoškolskim obrazovnim ustanovama,
- Razvoj aktivnosti u oblasti inovacija, nauke i preduzetništva, posebno u dijelu koji se odnosi na veći nivo uključenosti mladih ljudi,
- Podići svijest mladih o značaju njihove participacije u procesima definisanja javnih politika na nacionalnom i lokalnom nivou.

Operativni cilj 4:	Evropska omladinska kartica (EYC) omogućava veći nivo učešća mladih ljudi u razvoju omladinskih politika na nacionalnom i lokalnom nivou.		
Indikator učinka 1: Povećati broj novih benefita dostupnih za korisnike Evropske omladinske kartice (EYC) u saradnji sa državnim institucijama, ministarstvima, lokalnim samoupravama i privatnim kompanijama	Početna vrijednost za 2025 240 dostupnih benefita za korisnike EYC Programa u Crnoj Gori	Srednja vrijednost za 2026 Minimum 250 dostupnih benefita za korisnike EYC Programa u Crnoj Gori	Ciljna vrijednost za 2027 Minimum 260 dostupnih benefita za korisnike EYC Programa u Crnoj Gori
Indikator učinka 2: Evropska omladinska kartica (EYC) je dostupna socijalno ugroženim i ranjivim mladim ljudima; mladima iz oblasti inovacija, nauke, preduzetništva, sporta, muzike, sa akcentom na mlade žene	Početna vrijednost za 2025 Trenutno nije dostupan podatak o broju mladih koji su korisnici EYC kartice iz socijalno ugroženih i ranjivih grupa; iz oblasti inovacija, nauke, preduzetništva, sporta, muzike, sa akcentom na mlade žene	Srednja vrijednost za 2026 100 mladih iz socijalnog ugroženih i ranjivih grupa su korisnici EYC kartice; 100 mladih iz oblasti inovacija, nauke, preduzetništva, sporta, muzike, sa akcentom na mlade žene su korisnici EYC kartice	Ciljna vrijednost za 2027 150 mladih iz socijalnog ugroženih i ranjivih grupa su korisnici EYC kartice; 150 mladih iz oblasti inovacija, nauke, preduzetništva, sporta, muzike, sa akcentom na mlade žene su korisnici EYC kartice

Digitalizacija

U svijetu mladih, digitalna transformacija/digitalizacija se shvata kao proces sa više zainteresovanih strana, odnosno digitalizacija predstavlja inkluzivni proces koji obuhvata ko-dizajn, implementaciju i korišćenje digitalnih tehnologija usmjerenih na mlade ljude, omladinske radnike, kao i sve druge relevantne zainteresovane strana. Digitalna transformacija mijenja način na koji funkcioniše većina oblasti koje su od značaja za mlade ljude, to jest, digitalna transformacija opisuje evoluciju integracije digitalnih tehnologija u društvene, ekonomske i kulturne procese i strukture.

Mladi ljudi prednjače u Crnoj Gori kada je u pitanju usvajanje novih tehnologija, čineći najveći segment u demografiji korisnika digitalnih tehnologija, programera i kreatora digitalnih trendova na nacionalnom nivou. Obezbeđivanje da njihovi glasovi i perspektive budu uključeni u nacionalni dijalog o digitalnom razvoju ključno je za angažovanje novih ideja i od vitalnog je značaja za održavanje zastupljenosti, interesa i partnerstva sledeće generacije u postizanju zajedničkih ciljeva digitalnog razvoja.

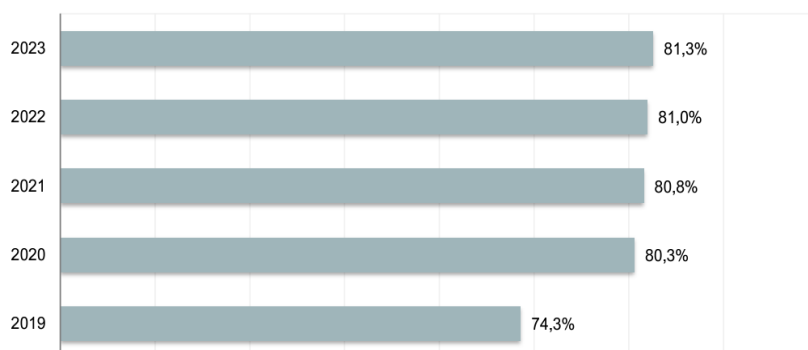
Podaci MONSTAT-a iz 2023. godine,⁵² jasno ukazuju da su mladi ljudi u rasponu od 16-34. godine, dominantni korisnici interneta u Crnoj Gori, posebno kada se uporedi sa nivoom korišćenja interneta od strane stanovništva Crne Gore koji pripadaju drugim starosnim grupama.

Korišćenje interneta	Godine starosti						Pol		Ukupno
	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	Muški	Ženski	
Više puta dnevno	100,0	99,4	95,0	89,9	82,5	71,1	90,1	90,1	90,1
Jednom dnevno ili skoro svakog dana	0,0	0,6	4,3	8,2	13,6	20,8	7,7	7,7	7,7
Najmanje jednom nedjeljno	0,0	0,0	0,7	1,9	3,9	7,2	2,1	2,0	2,1
Rjeđe nego jednom nedjeljno	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,1	0,2	0,1

Tabela br. 4: Prosječno korišćenje interneta prema starosti i polu u posljednja 3 mjeseca, u %

Mladi u Crnoj Gori sve više vremena troše na digitalne medije i tehnologiju (streaming videa, razmenu poruka, blogovanje, igranje igara itd.). Oni mogu pružiti mjesto mladim ljudima da uče, da podijele svoja iskustva, da razmijene svoja mišljenja, da se zabavljaju sa svojim prijateljima i da aktivno učestvuju u društvu.

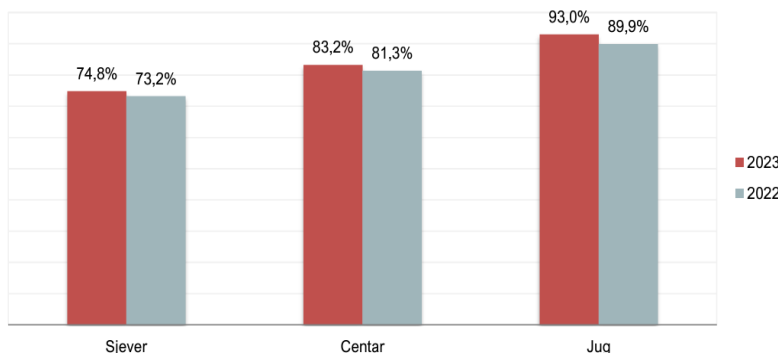
Podaci MONSTAT-a ukazuju značajan trend porasta nivoa korišćenja interneta kod kuće u Crnoj Gori u prethodnom petogodišnjem periodu, gdje je evidentan porast sa 74,3% korisnika iz 2019. godine, na trenutni procenat koji iznosi 81,3% u 2023. godini.

Grafik br. 28: Pristup internetu kod kuće

Međutim, i dalje je evidentan značajan jaz na regionalnom nivou u pogledu zastupljenosti interneta u domaćinstvima u Crnoj Gori, gdje podaci MONSTAT-a ukazuju na posebno izraženu razliku između sjevernog i južnog regiona.

⁵² MONSTAT, Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u domaćinstvima i od strane pojedinaca, 2023, <https://www.monstat.org/uploads/files/ICT/2023/domacinstva/Saop%C5%A1tenje%202023%20Domacinstva.pdf>

Grafik br. 29: Zastupljenost interneta u domaćinstvima prema teritorijalnoj cjelini

Kada govorimo o značaju Evropske omladinske kartice (EYC) u oblasti digitalizacije mladih, poseban akcenat je bio na razvoju i implementaciji nove EYC Mobilne aplikacije⁵³ koja je postala dostupna korisnicima EYC kartice u III kvartalu 2024. godine, dok je digitalizacija kroz prethodnu verziju aplikacija započeta u I kvartalu. Nova EYC mobilna aplikacija pruža mladima u Crnoj Gori mogućnost da sve benefite EYC kartice koriste kroz digitalnu aplikaciju i olakšano nastave ostvarivati povoljnosti koje im kartica nudi u Crnoj Gori i širom Evrope. Aplikacija, koju trenutno koristi više od 12.000 korisnika, dostupna je za preuzimanje na Android i iOS operativnim sistemima, a neophodno je da se korisnik registruje i verifikuje svoju karticu klikom na link koji će mu biti poslat od strane EYC servisa. Svaki aktivni korisnik EYC kartice može da napravi svoj nalog na aplikaciji putem koje ima pregled ne samo dostupnih popusta, već i opciju dobijanja obavještenja o novim popustima/vijestima/informacijama koje su mu od koristi u Crnoj Gori ili Evropi. Aplikacija omogućava korisnicima da nesmetano uživaju u više od 250 benefita koje EYC kartica nudi, ali i više od 30.000 popusta širom Evrope.

Istraživanje NVO Centar za omladinsku edukaciju je ukazalo da većina mladih korisnika EYC kartice, koristi usluge dostupne u okviru EYC Mobilne aplikacije.

Grafik br. 30: Procenat korišćenja EYC Mobilne aplikacije

Evaluacija prethodnog EYC Programa je ukazala da korisnici EYC kartice i svi ostali subjekti i dalje prepoznaju potrebu za nastavkom organizacije obuka koje bi ojačale digitalnu pismenost korisnika EYC kartice. S obzirom na sve veće korišćenje EYC mobilne aplikacije, ova tema postaje posebno važna, kao i

⁵³ EYC Mobilna aplikacija, <https://www.omladinskakartica.me/vijesti/lansirana-eyca-mobilna-aplikacija>

potencijalni problemi s kojima se mladi mogu suočavati na internetu, uključujući pitanja sigurnosti, zaštitu ličnih informacija i prepoznavanje lažnih vijesti.

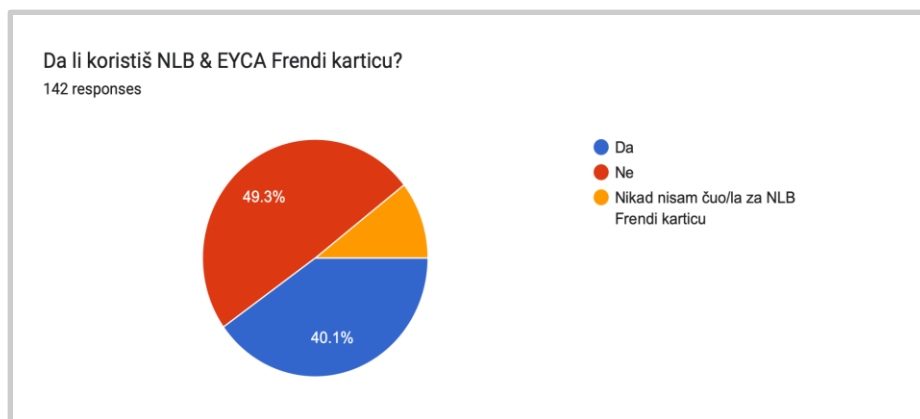
Potpuni prelazak na digitalnu verziju EYC kartice bi dodatno olakšao pristup mladima koji ne mogu posjetiti distributivna mjesta, s obzirom na to da takva mjesta nisu dostupna u svim gradovima Crne Gore, međutim imao bi efekta na već postignute rezultate kao što su na primjer integracija servisa na UDG-u koji se uzima kao izuzetan primjer. Naime, pomoću kartice u fizičkom obliku, studenti i studentkinje na ovom Univerzitetu imaju pristup lokalnim servisima, poput pristupa zgradama i bibliotekama na univerzitetu, a uz nju se evidentira prisustvo. Takođe, ispunila su se očekivanja implementatora projekta da će digitalizacija dovesti do manjeg broja fizičkih dolazaka u lokalne samouprave, što je dodatno kroz redovne aktivnosti i sastanke komunicirano ka partnerima iz opština. U periodu od 1. januara do 30. novembra je distribuirano 26.707 kartica što je rast od 38.9% u odnosu na isti period u prethodnoj godini, što jasno potvrđuje pozitivan uticaj digitalizacije i opravdanosti odluke. Proces digitalizacije nosi sa sobom i visok rast korisnika na lokalnom nivou, što partnerima iz opština pruža dodatnu vrijednost u cilju uključivanja što veće grupe mladih za potrebe dalje komunikacije i ispitivanja njihovih potreba. Prije punog prelaska na digitalnu formu ključno je da lokalne samouprave razumiju širi značaj digitalizacije i šanse koje ona pruža. Rast mogućnosti aplikacije i povezanih alatki zahtjeva i jaču internet prezentaciju koja će strateški uvezivati sve postojeće mogućnosti. Trenutno se nove usluge i alati dodaju na već postojeći sajt koji je kreiran prije par godina, što pravi niz problema i izazova u funkcionisanju, jer trenutne potrebe projekta i integracija sa drugim alatima prevazilaze mogućnosti veb sajta koji je trenutno u funkciji. Imajući to u vidu, neophodno je uspostaviti novu digitalnu platformu koja će svim korisnicima pružiti dodatno korisničko iskustvo, a implementatoru projekta i svim stejkholderima snažan alat koji će im omogućiti kvalitetniji razvoj EYC programa, ali i interakciju sa korisnicima i obilje statističkih podataka koji će na dugi rok poboljšati strateško planiranje i buduće aktivnosti na EYC projektu.

Pored mobilne aplikacije, drugi značajan projekat koji je sproveden u prethodnom periodu se odnosi na razvoj dodatnog proizvoda - NLB & EYC Frendi kartice.⁵⁴ Frendi kartica predstavlja debitnu karticu kreiranu po mjeri mladih. Uloga ove kartice je da pomogne korisnicima EYC kartice da lakše raspolažu novcem, ali i da im pruži podršku i mogućnosti za odlaske na putovanja i redovno funkcionisanje, po najsavremenijim standardima. Kartica je namijenjena mladima od 13 do 29 godina, koji tek ulaze u svijet finansija, a glavni benefiti Frendi kartice se ogledaju u:

- Beskontaktno plaćanje u zemlji, inostranstvu i na internetu,
- Besplatno podizanje novca na NLB bankomatima u Crnoj Gori, Srbiji, Sloveniji, Sjevernoj Makedoniji, Bosni i Hercegovini i na Kosovu,
- Brojni popusti prilikom plaćanja Frendi karticom kod NLB partnera, na više od 400 prodajnih mjesta,
- NLB Klik - online bankarstvo na računaru i/ili mobilnom telefonu.

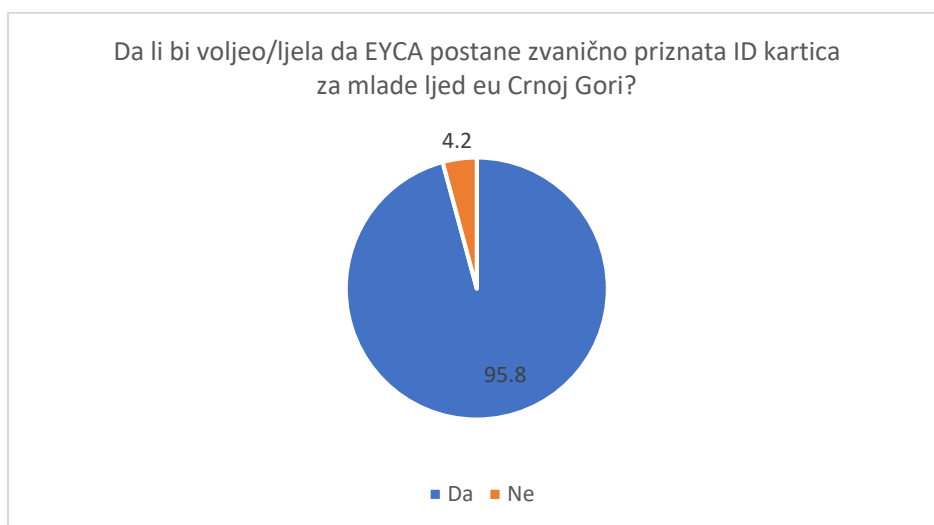
Istraživanje NVO Centar za omladinsku edukaciju je pokazalo da iako Frendi & EYC debitna kartica postoji nešto više od godinu dana, značajan broj korisnika EYC kartice koristi i usluge Frendi kartice, pri čemu je evidentan dodatni prostor za promociju i proširenje dostupnosti same bankovne kartice mladima u Crnoj Gori.

⁵⁴ EYC NLB Frendi kartice, <https://www.nlb.me/me/stanovnistvo/opste/nlb-frendi>

Grafik br. 31: Procenat korišćenja Fredni kartice

Posebno značajan podatak se odnosi na činjenicu da dominantna većina mladih korisnika EYC kartice smatra da je potrebno da EYC postane zvanična ID kartica za mlade u Crnoj Gori, odnosno kartica koja će u digitalnom formatu omogućiti niz različitih servisa i usluga na nacionalnom i digitalnom nivou, koji su već uspostavljeni i funkcionalni.

Grafik br. 32: Stav mladih o EYC kartici kao ID kartici za mlade

Ključni koraci u narednom periodu sprovođenja javne politike u oblasti digitalizacije:

- Unapređenje postojećeg EYC veb sajta kroz razvoj postojećih i novih servisa i usluga dostupnih korisnicima EYC kartice,
- Povećanje broja korisnika EYC mobilne aplikacije,
- Jačanje nivoa digitalne pismenosti mladih u Crnoj Gori,
- Uspostavljanje osnova za uvezivanje digitalne EYC kartice sa nacionalnim digitalnim servisima u Crnoj Gori.

Operativni cilj 5:	Evropska omladinska kartica (EYC) je zasnovana na savremenim digitalnim tehnologijama prilagođenim potrebama mladih ljudi u Crnoj Gori.		
Indikator učinka 1: Povećan broj pregledanih stranica na EYC veb sajtu	Početna vrijednost za 2025 1.25 miliona pregledanih stranica na EYC veb sajtu na godišnjem nivou	Srednja vrijednost za 2026 1.35 miliona pregledanih stranica na EYC veb sajtu na godišnjem nivou	Ciljna vrijednost za 2027 1.5 miliona pregledanih stranica na EYC veb sajtu na godišnjem nivou
Indikator učinka 2: Povećan broj korisnika myEYC mobilne aplikacije	Početna vrijednost za 2025 12 hiljada aktivnih korisnika myEYC mobilne aplikacije na godišnjem nivou	Srednja vrijednost za 2026 15 hiljada aktivnih korisnika myEYC mobilne aplikacije na godišnjem nivou	Ciljna vrijednost za 2027 20 hiljada aktivnih korisnika myEYC mobilne aplikacije na godišnjem nivou

FINANSIJSKI OKVIR ZA SPROVOĐENJE PROGRAMA

Za realizaciju aktivnosti predviđenih trogodišnjim akcionim planom potrebno je izdvajanje finansijskih sredstava u ukupnom iznosu od 363,480.01 eura. Metodologija koja je korišćena prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda je metoda procjene kao i prethodnih iskustava nosioca aktivnosti. Sredstva je potrebno obezbijediti iz redovnog budžeta i dijelom iz donacija.

U sljedećoj tabeli dat je pregled finansiranja cjelokupnog strateškog dokumenta za naredni trogodišnji period, gdje se kao glavni izvori finansiranja javljaju:

- Budžet Crne Gore
- Donatorska podrška
- Sredstva NVO Centar za omladinsku edukaciju

<i>Godina</i>	<i>Budžetska sredstva</i>	<i>Donatorska podrška</i>	<i>NVO COE</i>	<i>Ukupno</i>
2025	52,476.67 eura	48,733.33 eura	19,950.00 eura	121,160.00 eura
2026	52,476.67 eura	48,733.33 eura	19,950.00 eura	121,160.00 eura
2027	52,476.67 eura	48,733.33 eura	19,950.00 eura	121,160.00 eura
<i>Ukupno</i>	157,430.01 eura	146,200.00 eura	59,850.00 eura	363,480.01 eura

NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJA

Mehanizam za vršenje monitoringa i izvještavanja o sprovođenju **Programa razvoja Evropske omladinske kartice (EYC) za period od 2025-2027. godine** je primarno zasnovan na radu **Operativnog tijela za praćenje sprovođenja strateškog dokumenta**. Operativno tijelo je sačinjeno od predstavnika institucija koji su nosioci aktivnosti zastupljenih u Akcionom planu, kao i predstavnika svih subjekata čiji je doprinos neophodan i ključan za uspješno sprovođenje politika u oblasti droga u periodu 2025-2027 godine.

Operativno tijelo je sastavljeno od predstavnika:

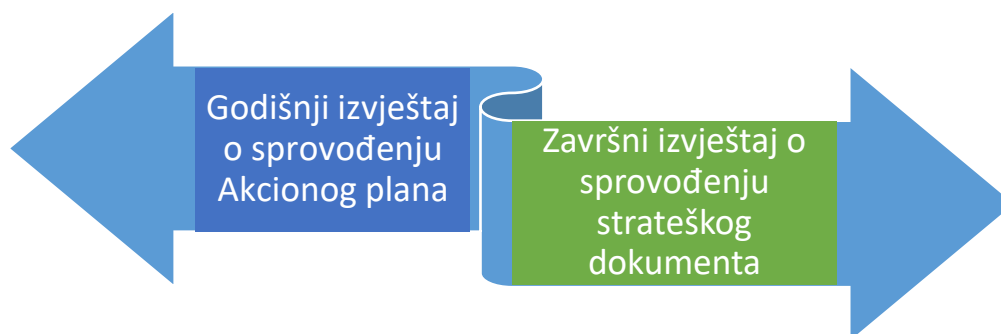
Grafik br. 33: Prikaz članova Operativnog tijela

Ministarstvo sporta i mladih predstavlja instituciju nadležnu za koordinaciju rada operativnog tijela, izradu, sprovođenje i izvještavanje o sprovođenju programa. Predmetni strateški dokument prati Akcioni plan koji će biti pripremljen na period od tri godine (2025-2027).

Program razvoja Evropske omladinske kartice (EYC) 2025-2027. godine, predstavlja strateški dokument za čije je sprovođenje neophodno uključivanje svih zainteresovanih institucija, kako organa državne uprave i partnerskih omladinskih NVO organizacija, tako i lokalnih samouprava, međunarodnih i regionalnih organizacija, kao i privrednih i obrazovnih subjekata neophodnih za uspješno sprovođenje programa.

Shodno tome, navedeni subjekti će biti u obavezi da dostavljaju informacije o aktivnostima koje realizuju u okviru akcionog plana, a radi blagovremenog i adekvatnog prikupljanja podataka za sačinjavanje godišnjih i završnog izvještaja, kao i mjerenja stepena ostvarenog učinka, ali i identifikovanja izazova koji se mogu javiti prilikom sprovođenja planiranih aktivnosti.

Osnovne nadležnosti operativnog tijela se ogledaju u pripremi dvije vrste izvještaja, i to:

Grafik br. 34: Izvještavanje o sprovođenju programa

Operativno tijelo će se sastajati najmanje dva puta godišnje, i na taj način blagovremeno i u kontinuitetu razmatrati proces sprovođenja predviđenih aktivnosti, kao i moguće prepreke i izazove sa kojima se nadležni subjekti mogu suočavati prilikom implementacije aktivnosti. Podaci neophodni za sačinjavanje izvještaja prikupljaće se u toku trajanja cjelokupne godine i biće dostavljani Ministarstvu sporta i mladih, kao koordinacionom organu rada operativnog tijela.

Ministarstvo sporta i mladih biće zaduženo za prikupljanje i objedinjavanje podataka relevantnih za sačinjavanje izvještaja, kao i za koordinaciju i rad operativnog tima. U cilju obezbjeđenja transparentnosti procesa sprovođenja strategije, izvještaji će biti objavljeni na internet stranici Ministarstva sporta i mladih.

EVALUACIJA

Evaluacija strateškog dokumenta biće sprovedena u vidu ex post evaluacije. Evaluacija će biti sprovedena od strane eksternih eksperata za oblast omladinskih politika, primarno zbog složenosti i obuhvata, ali i zbog obezbjeđivanja većeg stepena objektivnosti. **Sredstva za sprovođenje biće osigurana budžetom Ministarstva sporta i mladih ili donatorskih organizacija, odnosno eventualne donatorske podrške koja će biti obezbijeđena u kasnijim fazama sprovođenja strateškog dokumenta.** Navedena sredstva će biti definisana i obezbijeđena u toku poslednje godine sprovođenja programa.

Planirano je da proces ex post evaluacije započeti u drugoj polovini 2027. godine i biti završen u prvom kvartalu 2028. godine, kako bi se pravovremeno obezbijedili nalazi evaluacije, koji će biti predstavljeni u završnom izvještaju, ali i u cilju obezbjeđivanja adekvatnih osnova za kreiranje potencijalno novog strateškog dokumenta. Nalazi evaluacije daće jasan i precizan prikaz uspješnosti sprovođenja i postignutih efekata javne politike u trogodišnjem periodu njenog sprovođenja.

INFORMACIJA ZA JAVNOST O CILJEVIMA I OČEKIVANIM UČINCIMA PROGRAMA U SKLADU SA KOMUNIKACIONOM STRATEGIJOM VLADE CRNE GORE

Tokom ciklusa planiranja i sprovođenja strateškog dokumenta, komuniciranje reformskih aktivnosti sastavni je dio faze sprovođenja planiranih aktivnosti. Informativni instrumenti politika podrazumijevaju sprovođenje različitih kampanja, obuka, različite PR aktivnosti, izradu informativnih lifleta i brošura, pisanje publikacija, u cilju afirmisanja važnosti date javne politike, odnosno rješenja koja se nude predmetnim strateškim dokumentom.

Programom su planirane i promotivne aktivnosti u cilju postizanja ciljeva, i to:

- Promocija Evropske omladinske kartice (EYC) putem EYC veb sajta,
- Korišćenje EYC Mobilne aplikacije u svrhe promocije,
- Organizacija promotivnih skupova i radionica u cilju promovisanje benefita koje nudi EYC kartica,
- Uloga EYC Ambasadora u promocije benefita EYC kartice,
- Korišćenje svih relevantnih društvenih mreža u cilju promocije EYC kartice.

Na kraju, veliki je značaj u informisanju ciljnih grupa kao i ukupne javnosti, putem portala i društvenih mreža Ministarstva sporta i mladih, portala partnerskih omladinskih organizacija i primarno kroz komunikaciju ostvarenu kroz EYC infrastrukturu: veb sajt, mobilnu aplikaciju i društvene mreže.